

ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

Бо ҳуқуқи дастнавис

УДК: 341 (575.3)

ББК: 67.6 (2т)

С– 17

САМИЗОДА ФУРҚАТ ДАВЛАТАЛӢ

**ТАНЗИМИ ҲУҚУҚИИ САЙЁҲИИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ
ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

АВТОРЕФЕРАТИ

**диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои
ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.03 – Ҳуқуқи граждани;
ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ
хусусӣ**

Душанбе – 2025

Диссертатсия дар кафедраи ҳуқуқи соҳибкорӣ ва тичорати факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон иҷро гардидааст

Роҳбари илмӣ: Сангинзода Дониёр Шомаҳмад – доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессори кафедраи ҳуқуқи соҳибкорӣ ва тичорати факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.

Муқарризони расмӣ: Бобозода Чамрод Қурбон – доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор, мудири кафедраи ҳуқуқи иқтисодӣ, молиявӣ ва зиддикорупсионии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон.

Сидиқов Дилшод Аҳрорович, –номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсенти кафедраи ҳуқуқи граждании факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи (Славянии) Россия ва Тоҷикистон

Муассисаи пешбар: Муассисаи таҳсилоти олии касбии Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (ш. Душанбе)

Ҳимояи диссертатсия “10” октябри соли 2025, соати 11.00 дар чаласаи Шӯрои диссертатсионии 6D.KOA-018-и назди ДМТ (734025, ш. Душанбе, Буни Ҳисорак, толори Шӯрои диссертатсионии факултети ҳуқуқшиносӣ) баргузор мегардад.

Бо муҳтавои диссертатсия тавассути сомонаи www.tnu.tj ва дар китобхонаи марказии ДМТ (734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17) метавон шинос шуд.

Автореферат «_____» _____ соли 2025 тавзеъ шудааст.

Котиби илмӣ
шӯрои диссертатсионӣ,
номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент **Н.А. Қодиров**

МУҚАДДИМА

Мубрамияти мавзӯи таҳқиқот. Мубрамияти мавзӯи таҳқиқот аз аҳамияти иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии сайёҳии байналмилалӣ барои Ҷумҳурии Тоҷикистон бармеояд. Тибқи маълумоти Созмони Ҷаҳонии Сайёҳӣ дар соли 2023 беш аз 1,4 миллиард сафари байналмилалӣ ба қайд гирифта шудааст, ки ин нишондиҳанда нисбат ба соли 2022 44% афзоиш ёфтааст [13, 10]. Ин омили нишондиҳандаи он аст, ки сайёҳии байналмилалӣ на танҳо манбаи даромади иқтисодӣ, балки воситаи муҳими табодули фарҳангӣ ва таҳкими муносибатҳои байналмилалӣ мебошад. Тоҷикистон бо захираҳои сайёҳии худ метавонад дар бозори ҷаҳонии сайёҳӣ мавқеи муносиб пайдо кунад.

Дар паёми худ Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳури санаи 28.12.2024 таъкид намуданд, ки: “Ҳукумати мамлакат рушди соҳаи сайёҳиро самти афзалиятноки сиёсати иқтисодии худ мешуморад. Шумораи сайёҳоне, ки соли 2024-ум ба Тоҷикистон омадаанд, ба 1 миллиону 400 ҳазор нафар расида, нисбат ба соли 2019-ум 12 фоиз афзудааст. Вале нишондиҳандаи мазкур ба имкониятҳои таърихиву табиӣ, кӯҳнавардӣ, фарҳангӣ ва табобативу истироҳатии кишвар мувофиқ нест. Дар баробари ҷалби сайёҳони хориҷӣ ба рушди сайёҳии дохилӣ низ бояд таваҷҷуҳи ҷиддӣ зоҳир карда шавад”[12].

Сайёҳии байналмилалӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои охир ба яке аз самтҳои афзалиятноки рушди иқтисодӣ табдил ёфта, бо захираҳои табиӣи нодир (кӯҳҳои Помир, боғҳои миллӣ), ёдгориҳои таърихӣ (Панҷакент, Хучанд) ва чашмаҳои шифобахш (Гармчашма, Обгарм) имкониятҳои бузург барои ҷалби меҳмонони хориҷӣ фароҳам меорад. Дар нимсолаи аввали соли 2024 Тоҷикистон мизбони 748,300 нафар шахрвандони хориҷӣ

буд. Аз ин тӯдод 580,500 нафар мувофиқи меъёрҳои Созмони Ҷаҳонии Сайёҳӣ (UNWTO) ҳамчун сайёҳ ба ҳисоб гирифта шудаанд, ки ин нишондиҳанда дар муқоиса бо ҳамаин давраи соли 2023 ба андозаи 19,1% афзоиш ёфтааст. Дар шаҳри Душанбе, пойтахти Тоҷикистон низ рушди назарраси ҷараёни сайёҳон мушоҳида шудааст ва дар соли 2024 тавассути гузаргоҳҳои сарҳадии Душанбе (Фурудгоҳи байналмилалӣ Душанбе ва Роҳи оҳани Тоҷикистон) 247,440 нафар сайёҳ ворид гардидаанд. Ин рақам нисбат ба соли 2023 18,283 нафар ё 13,5% зиёд буда, аз афзоиши ҷолибияти пойтахт барои меҳмонони хориҷӣ дарак медиҳад. Дар соли 2024 Тоҷикистон аз 127 давлати ҷаҳон меҳмононро пазиروي кардааст, ки ин нишонаи васеъ шудани доираи ҷуғрофии сайёҳон ва баланд шудани маъруфияти кишвар дар арсаи байналмилалӣ мебошад. Ин гуногунрангӣ аз он шаҳодат медиҳад, ки Тоҷикистон на танҳо барои сайёҳони минтақа (масалан, аз Русия, Узбекистон, Қазоқистон), балки барои меҳмонон аз Аврупо, Осиёи Ҷанубу Шарқӣ ва Амрико низ ҷолиб шудааст. Дар соли 2024 дар Тоҷикистон 338 субъекти хизматрасони сайёҳӣ (меҳмонхонаҳо, осоишгоҳҳо, хостелҳо) ва 214 ширкати сайёҳӣ фаъолият доштанд. Ин нишондиҳанда аз афзоиши талабот ба хизматрасониҳои сайёҳӣ ва рушди бахши хусусӣ дар ин соҳа дарак медиҳад.

Қонунгузориҳои ҚТ аз ҷумла Қонуни ҚТ “Дар бораи сайёҳӣ” (аз 7 августи 2020, № 1718) ва тағйири иловаҳои ба он воридшуда (Қонуни ҚТ аз 13 ноябри 2024, № 2104) асоси ҳуқуқии фаъолияти сайёҳиро ташкил медиҳад. Мубрамияти таҳқиқот инчунин аз он сарчашма мегирад, ки Тоҷикистон дар доираи Стратегияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (Қарори Ҳукумати ҚТ аз 29 декабри 2022, № 631) ба афзоиши саҳми сайёҳӣ дар маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ нигаронида шудааст [9, 10]. Ин стратегия ба рушди инфрасохтори сайёҳӣ, ҷалби сармояи хориҷӣ ва баланд бардоштани сатҳи хизматрасониҳо дар

соҳаи сайёҳӣ равона шудааст. Бо вучуди ин, набудани механизмҳои муассири ҳуқуқӣ барои танзими шартномаҳои байналмилалӣ ва ҳимояи ҳуқуқи сайёҳон монеаи ҷиддӣ эҷод мекунад, ки зарурати таҳқиқи мазкурро боз ҳам муҳим мегардонад [18, 50].

Инчунин, созишномаҳои байналмилалӣ, аз қабили Созишномаи Созмони Ҳамкории Шанхай оид ба рушди ҳамкорӣ дар соҳаи сайёҳӣ (Қарори Ҳукумати ҚТ аз 27 марта 2023, № 113) дар рушди ҳамкориҳои минтақавӣ нақши муҳим доранд. Аммо, истифодаи пурраи имкониятҳои ин созишномаҳо дар Тоҷикистон ҳанӯз маҳдуд аст, зеро қонунгузориҳои миллий ба талаботи онҳо пурра мутобиқ. Масалан, созишномаҳои дуҷониба бо кишварҳои чун Гурҷистон (Қарори Ҳукумати ҚТ аз 1 июни 2024, № 310) ва Туркия (Қарори Ҳукумати ҚТ аз 26 феврали 2022, № 47) имкониятҳои зиёде барои рушди сайёҳии байналмилалӣ фароҳам меоранд, аммо набудани механизмҳои ҳуқуқии дақиқ барои амалисозии ин созишномаҳо мушкilot эҷод мекунад [6, 5; 10, 5].

Бо вучуди ин, ин санадҳо баъзе ҷанбаҳои муҳими танзими аҳдҳои иқтисоди берунаро ба таври кофӣ фаро намегиранд, ки боиси баҳсҳои ҳуқуқӣ ва коҳиши ҷаззобияти Тоҷикистон барои сармоягузориҳои хориҷӣ мегардад [19, 50]. Масалан, набудани меъёрҳои мушаххас барои шартномаҳои хизматрасонии пулакӣ ва шартномаи миёнравӣ боиси нофаҳмиҳо дар муносибатҳои байни субъектҳои сайёҳӣ мегардад, ки ба рушди соҳа таъсири манфӣ мерасонад. Норавшании меъёрҳои танзими аҳдҳои иқтисоди беруна ва заъфи механизмҳои ҳимояи ҳуқуқи сайёҳони хориҷӣ боиси баҳсҳои ҳуқуқӣ ва коҳиши эътимоди онҳо мегардад.

Таҳқиқоти мазкур ба ҳалли ин мушкilot ва пешниҳоди роҳҳои такмили қонунгузорӣ нигаронида шудааст. Он на танҳо камбудии мавҷударо муайян мекунад, балки тавсияҳои амалӣ барои рушди соҳаи сайёҳии Тоҷикистон

пешниҳод менамояд, ки метавонанд ба афзоиши даромади миллӣ, ҷалби сармояи хориҷӣ ва баланд бардоштани обрӯи Тоҷикистон ҳамчун макони сайёҳии байналмилалӣ мусоидат кунанд. Тадқиқот инчунин ба таҳлили таҷрибаи кишварҳои пешрафта равона шудааст, ки дар онҳо танзими ҳуқуқии сайёҳии байналмилалӣ ба стандартҳои СҶТ мутобиқ карда шуда, ба рушди иқтисодии онҳо мусоидат намудааст.

Дарачаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ. Мавзӯи танзими ҳуқуқии сайёҳии байналмилалӣ дар адабиёти илмӣ мавриди таваҷҷуҳи муҳаққиқони зиёд қарор гирифтааст. Дар сатҳи байналмилалӣ, корҳои олимони чун Александрова А.Ю. [14], Борисов К.Г. [15], Богуславский М.М. [16] ва Зыкин И.С. [17] ба таҳлили мафҳум, намудҳо ва танзими ҳуқуқии сайёҳии байналмилалӣ бахшида шудаанд. Александрова А.Ю. дар китоби худ “Сайёҳии байналмилалӣ” ба хусусиятҳои иқтисодӣ ва фарҳангии сайёҳии байналмилалӣ таваҷҷуҳ карда, аҳамияти танзими ҳуқуқиро барои рушди он таъкид менамояд [14, 20]. Борисов К.Г. дар “Сайёҳии байналмилалӣ ва ҳуқуқ” меъёрҳои байналмилалӣ танзими сайёҳиро баррасӣ карда, зарурати мутобиқсозии қонунгузории миллӣ ба стандартҳои байналмилалӣро қайд мекунад [15, 25]. Богуславский М.М. дар “Ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ” ба хусусиятҳои танзими шартномаҳои байналмилалӣ, аз ҷумла дар соҳаи сайёҳӣ, диққати махсус додааст [16, 40]. Зыкин И.С. дар асарҳояш ба аҳдҳои иқтисодӣ беруна (АИБ) ва аҳамияти онҳо барои муносибатҳои байналмилалӣ таваҷҷуҳ кардааст [44, 30].

Дар сатҳи миллӣ, корҳои олимони тоҷик, аз қабили Сангинзода Д.Ш. [18, 19, 20, 21, 22] ва дигарон, ба омӯзиши хусусиятҳои қонунгузории Тоҷикистон дар соҳаи сайёҳӣ равона шудаанд. Сангинзода Д.Ш. дар як қатор асарҳояш, аз ҷумла “Танзими ҳуқуқии фаъолияти сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” [22] камбудии қонунгузории миллӣ ва роҳҳои такмили онро таҳлил кардааст. Вай қайд мекунад, ки

набудани меъёрҳои мушаххас барои танзими аҳдҳои иқтисоди беруна боиси баҳсҳои ҳуқуқӣ ва хоҳиши ҷаззобияти Тоҷикистон барои сармоягузориҳои хориҷӣ мегардад [22, 25]. Дар китоби “Ҳуқуқи сайёҳии Ҷумҳурии Тоҷикистон” ба масъалаҳои танзими ҳуқуқи фаъолияти сайёҳӣ ва аҳамияти он барои иқтисоди миллии таваҷҷуҳ зоҳир намуда, зарурати мутобиқсозии қонунгузориҳои миллии ба стандартҳои СҶТ-ро таъкид кардааст [19, 50].

Дар илми ҳуқуқшиносии ватанӣ инчунин масъалаҳои умумии танзими ҳуқуқи соҳаи сайёҳӣ дар асарҳои Ш.К. Ғаюризода, А.В. Золотухин, П.З. Мирзозода, О.А. Мавлонназарзода, Ф.А. Маҳмадшозода, М.А. Маҳмудзода, Ҷ.С. Муртазозода, М.З. Раҳимзода ва дигарон то андозае баррасӣ шудаанд.

Бо вуҷуди ин дар адабиёти илмӣ таҳлили муфасссали хусусиятҳои танзими ҳуқуқи сайёҳии байналмилали дар Тоҷикистон бо назардошти таҷрибаи байналмилалӣ ва стандартҳои СҶТ кам мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Масалан, масъалаҳои танзими шартномаҳои хизматрасонии пулакӣ ва миёнравӣ дар контексти қонунгузориҳои Тоҷикистон то ҳол ба таври кофӣ омӯхта нашудаанд. Ин ҳолигии илмӣ зарурати таҳқиқи мазкурро боз ҳам муҳим мегардонад, зеро он ба пур кардани ин ҳолигӣ ва пешниҳоди роҳҳои тақмили қонунгузориҳои миллии нигаронида шудааст. Инчунин, таҳлили таҷрибаи кишварҳои пешрафта, ки дар онҳо танзими ҳуқуқи сайёҳии байналмилалӣ ба стандартҳои СҶТ мутобиқ карда шудааст, дар адабиёти тоҷик кам баррасӣ шудааст.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо ва мавзӯҳои илмӣ. Таҳқиқоти диссертатсионӣ дар доираи мавзуи қори илмӣ-таҳқиқотии кафедраи ҳуқуқи соҳибкорӣ ва тиҷоратии факултаи ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (минбаъд – ДМТ) дар мавзуи «Танзими шартномавӣ ва иҷрои уҳдадориҳо дар бахши соҳибкорӣ» барои солҳои 2016-

2020 ва «Таҳқиқи назариявӣ-амалии танзими ҳуқуқии муносибатҳои соҳибкорӣ ва сайёҳӣ» барои солҳои 2021-2025 анҷом дода шудааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсади асосии таҳқиқот. Мақсади асосии таҳқиқот омӯзиши асосҳои ҳуқуқии танзими сайёҳии байналмилалӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва пешниҳоди роҳҳои тақмили он бо назардошти таҷрибаи байналмилалӣ ва стандартҳои СҶТ мебошад. Таҳқиқот ба муайян кардани камбудҳои қонунгузори миллӣ, таҳлили хусусиятҳои танзими сайёҳии байналмилалӣ ва пешниҳоди тавсияҳои амалӣ барои мутобиқсозии қонунгузорӣ ба стандартҳои байналмилалӣ нигаронида шудааст.

Вазифаҳои таҳқиқот:

1. Таҳлили мафҳум ва намудҳои сайёҳии байналмилалӣ дар контексти қонунгузори Тоҷикистон ва муқоиса бо стандартҳои байналмилалӣ;

2. Омӯзиши хусусиятҳои аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ ва муайян кардани мушкилоти танзими онҳо дар Тоҷикистон;

3. Таҳлили сарчашмаҳои ҳуқуқии танзимкунандаи сайёҳии байналмилалӣ ва муайян кардани камбудҳои қонунгузори миллӣ;

4. Таҳлили хусусиятҳои танзими ҳуқуқии шартномаҳои хизматрасонии пулакӣ ва пешниҳоди роҳҳои тақмили онҳо

5. Омӯзиши хусусиятҳои танзими ҳуқуқии шартномаҳои миёнравӣ ва таҳияи пешниҳодҳо барои бартараф кардани мушкилот;

6. Таҳлили тартиби муайян намудани ҳуқуқ ва уҳдадорӣҳои тарафҳо дар аҳдҳои иқтисоди беруна ва пешниҳоди роҳҳои кам кардани баҳсҳои ҳуқуқӣ;

7. Пешниҳоди тавсияҳо барои тақмили қонунгузорӣ дар ин мавзӯ.

Объекти таҳқиқот. Объекти таҳқиқот муносибатҳои ҷамъияти мебошанд, ки дар раванди фаъолияти сайёҳии байналмилалӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба вуҷуд меоянд ва тибқи қонунгузори милли ва байналмилалӣ танзим карда мешаванд. Ин муносибатҳо фаъолияти субъектҳои сайёҳӣ, аз қабили танзимгари сайёҳӣ, агентии сайёҳӣ ва сайёҳон, инчунин муносибатҳои шартномавиро дар бар мегиранд.

Предмети таҳқиқот. Предмети таҳқиқот меёриҳои ҳуқуқии танзимкунандаи сайёҳии байналмилалӣ, аз ҷумла қонунгузори кившар, шартномаҳои хизматрасонии пулакӣ, миёнаравӣ, инчунин камбудӣҳо ва имкониятҳои тақмили онҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Таҳқиқот ба таҳлили санадҳои меёрии ҳуқуқии милли ва созишномаҳои байналмилалӣ равона шудааст.

Марҳила, макон ва давраи таҳқиқот. Таҳқиқоти диссертатсионӣ дар се марҳила анҷом дода шудааст, ки ҳар марҳила ба давраҳои муайяни таърихӣ ва санадҳои меёрии ҳуқуқии марбут ба рушди сайёҳии байналмилалӣ дар Тоҷикистон асос ёфтааст. Макон ва давраи таҳқиқот бо назардошти санадҳои зикршуда муайян карда шуда, ба таҳлили динамикаи қонунгузорӣ ва таърихи рушди соҳаи сайёҳӣ дар Тоҷикистон нигаронида шудааст.

1. Марҳилаи аввал (1991–1998): Таъсиси заминаҳои ҳуқуқии истиқлолият ва оғози танзими сайёҳӣ. Ин марҳила бо эълони истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон (Қарори Шӯрои Олии ҶТ аз 9 сентябри 1991, № 392) оғоз ёфта, ба ташаккули заминаҳои ҳуқуқии давлатдорӣ милли нигаронида шудааст. Дар ин давра, соҳаи сайёҳӣ дар Тоҷикистон дар ҳолати ибтидоӣ қарор дошт ва асосан ба ташкили сохторҳои давлатӣ ва муайян кардани самтҳои афзалиятноки рушд равона буд. Бо вуҷуди мушкilotи марбут ба ҷанги шаҳрвандӣ (1992–1997), қадамҳои аввалин барои рушди сайёҳии байналмилалӣ гузошта шуданд, ки ба

таҳияи асосҳои қонунгузорӣ ва муайян кардани захираҳои сайёҳии кишвар нигаронида шуда буданд.

2. Марҳилаи дуюм (1999–2019): Ташаккули қонунгузории миллий дар соҳаи сайёҳӣ. Ин марҳила бо қабули Қонуни ҚТ “Дар бораи туризм” аз 3 сентябри 1999, № 824 оғоз ёфта, ба ташаккули низоми ҳуқуқии танзими фаъолияти сайёҳӣ дар Тоҷикистон нигаронида шудааст. Дар ин давра, Тоҷикистон талош намуд, ки захираҳои сайёҳии худро дар бозори ҷаҳонии сайёҳӣ муаррифӣ кунад, аммо набудани инфрасохтори муосир ва камбудиҳои қонунгузорӣ монеа эҷод карданд. Санадҳои меъёрии ҳуқуқии қабулшуда, аз қабили Қонуни ҚТ “Дар бораи партовҳои истеҳсоли ва истеъмоли” (2002, № 44) ва Қонуни ҚТ “Дар бораи ҷимояи ҳуқуқи истеъмолкунандагон” (2004, № 72) ба танзими умумии муносибатҳои сайёҳӣ нигаронида шуда буданд, аммо ба хусусиятҳои сайёҳии байналмилалӣ пурра мутобиқ набуданд.

3. Марҳилаи сеюм (2020–инҷониб): Такмили қонунгузорӣ ва таҳкими ҳамкориҳои байналмилалӣ. Ин марҳила бо қабули Қонуни ҚТ “Дар бораи сайёҳӣ” аз 7 августи 2020, № 1718 ва тағйири иловаҳои ба он воридшуда тавассути Қонуни ҚТ аз 13 ноябри 2024, № 2104 оғоз ёфт, ки асоси ҳуқуқии муосири фаъолияти сайёҳиро ташкил медиҳанд. Дар ин давра, Тоҷикистон ба таҳкими ҳамкориҳои байналмилалӣ, аз ҷумла баста шудани созишномаҳои дучониба бо Гурҷистон, Туркия, Фаластин, Қатар ва бисёрҷониба дар доираи Созмони ҳамкории Шанхай, таваҷҷуҳи хоса зоҳир намуд. Санадҳои меъёрии ҳуқуқии қабулшуда, аз қабили қарорҳои Ҳукумати ҚТ аз солҳои 2021–2024, ба рушди инфрасохтори сайёҳӣ, сертификатсияи хизматрасониҳо ва ҷалби сармояи хориҷӣ нигаронида шудаанд. Ин марҳила ба амалисозии Стратегияи рушди сайёҳӣ барои давраи то соли 2030 (Қарори Ҳукумати ҚТ аз 29 декабр 2022, № 631) ва барномаҳои минтақавии рушди

сайёҳӣ (масалан, Барномаи рушди минтақаи сайёҳии “Роғун”) мусоидат намуд.

Тадқиқот давоми солҳои 1991–2024-ро фаро мегирад, ки бо се марҳилаи зикршуда муайян карда шудааст: 1991–1998: Давраи ташаккули истиқлолият ва оғози танзими сайёҳӣ; 1999–2019: Давраи ташаккули қонунгузориҳои миллий ва талошҳо барои муаррифии Тоҷикистон дар бозори ҷаҳонии сайёҳӣ; 2020–2024: Давраи тақмили қонунгузорӣ, таҳкими ҳамкориҳои байналмилалӣ ва амалисозии Стратегияи рушди сайёҳӣ. Давраи таҳқиқот бо назардошти санадҳои меъёрии ҳуқуқии зикршуда муайян карда шудааст, ки динамикаи рушди қонунгузориҳои сайёҳии Тоҷикистонро инъикос мекунанд. Таҳлили ин санадҳо имкон дод, ки камбудиҳои қонунгузорӣ, дастовардҳо ва дурнамои рушди соҳаи сайёҳии байналмилалӣ дар Тоҷикистон муайян карда шаванд.

Марҳилаҳо, макон ва давраи таҳқиқот бо мақсади таҳлили таърихии рушди қонунгузориҳои сайёҳии Тоҷикистон, муайян кардани камбудиҳои он ва пешниҳоди роҳҳои тақмили он бо назардошти стандартҳои байналмилалӣ муайян карда шудаанд. Санадҳои меъёрии ҳуқуқии зикршуда, аз қабули истиқлолият (1991) то тағйири иловаҳои охирин ба қонунгузорӣ (2024), асоси таҳлили таърихӣ ва муқоисавии таҳқиқотро ташкил доданд.

Асоси назариявии тадқиқот. Асоси назариявии таҳқиқотро корҳои олимони байналмилалӣ ва миллий ташкил медиҳанд. Аз ҷумла, асарҳои Александрова А.Ю., Борисов К.Г., Богуславский М.М. ва Зыкин И.С. ба таҳлили мафҳум, намудҳо ва танзими ҳуқуқии сайёҳии байналмилалӣ бахшида шудаанд. Дар сатҳи миллий асарҳои Сангинзода Д.Ш. ба омӯзиши хусусиятҳои қонунгузориҳои Тоҷикистон дар соҳаи сайёҳӣ равона шуда, камбудиҳои онро муайян кардаанд. Инчунин, тавсияҳои Созмони Ҷаҳонии Сайёҳӣ (СЧТ) аз қабili International Recommendations on Tourism Statistics (IRTS) [13] ва меъёрҳои байналмилалӣ, аз қабili

Конвенсияи Венаи СММ оид ба хариду фурӯши байналмилалӣ мол (1980) [11] ва Конвенсияи қолабӣ оид ба одоби сайёҳӣ [7] ба инобат гирифта шудаанд. Ин манбаъҳо асоси назариявии таҳқиқотро ташкил дода, барои таҳлили муқоисавии қонунгузори Тоҷикистон ва стандартҳои байналмилалӣ хизмат мекунанд.

Асосҳои амалии тадқиқот. Асосҳои амалии таҳқиқотро санадҳои меъёрии ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла Қонуни ҚТ “Дар бораи сайёҳӣ” (аз 7 августи 2020, № 1718) [2], Кодекси маданияи ҚТ (аз 24 декабри 2022, № 1918) [1], қарорҳои Ҳукумати ҚТ, аз қабили № 541 (аз 30 декабри 2021) [4], № 542 (аз 30 декабри 2021) [5], № 327 (аз 27 августи 2021) [3] ва № 631 (аз 29 декабри 2022) [9], инчунин созишномаҳои байналмилалӣ, аз қабили Созишномаи Созмони ҳамкории Шанхай оид ба рушди ҳамкорӣ дар соҳаи сайёҳӣ (16 сентябри 2022) [8], ташкил медиҳанд. Инчунин, таҷрибаи амалии кишварҳои пешрафта, аз қабили Гурҷистон (Қарори Ҳукумати ҚТ аз 1 июни 2024, № 310) [10] ва Туркия (Қарори Ҳукумати ҚТ аз 26 феврали 2022, № 47) [6], барои муқоиса ва таҳияи тавсияҳо истифода шудааст. Ин манбаъҳо имкон доданд, ки камбудии қонунгузори Тоҷикистон муайян ва роҳҳои тақмили он пешниҳод карда шаванд.

Асосҳои методологияи таҳқиқот. Тадқиқот ба методҳои зерин асос ёфтааст:

- Таҳлили ҳуқуқии муқоисавӣ: Ин метод барои муқоисаи қонунгузори Тоҷикистон бо стандартҳои байналмилалӣ ва таҷрибаи кишварҳои пешрафта истифода шудааст. Масалан, муқоисаи Қонуни ҚТ “Дар бораи сайёҳӣ” бо тавсияҳои СҚТ имкон дод, ки камбудии он муайян карда шаванд.

- Таҳлили таърихӣ: Ин метод барои омӯзиши таърихи рушди қонунгузори сайёҳии Тоҷикистон, аз ҷумла тағйироти воридшуда дар солҳои 2020–2024, истифода шудааст.

- Таҳлили низомӣ: Ин метод барои баррасии муносибатҳои ҳуқуқӣ дар доираи низоми ягонаи танзими сайёҳии байналмилалӣ, аз ҷумла шартномаҳои хизматрасонии пулакӣ ва шартномаи миёнаравӣ истифода гардид.

Заминаҳои эмпирикии таҳқиқот. Заминаҳои эмпирикии таҳқиқот аз таҳлили санадҳои меъёрии ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз қабili қонунҳо, қарорҳои Ҳукумати ҚТ ва созишномаҳои байналмилалӣ, инчунин омили СҚТ ва таҷрибаи амалии кишварҳои пешрафта иборатанд. Масалан, омили СҚТ нишон медиҳад, ки дар соли 2023 сафарҳои байналмилалӣ 44% афзоиш ёфтаанд, ки аҳамияти танзими ҳуқуқии соҳаи сайёҳиро таъкид мекунад. Инчунин, таҳлили таҷрибаи Гурҷистон ва Туркия имкон дод, ки механизмҳои муассири танзими аҳдҳои иқтисоди беруна омӯхта шаванд. Тадқиқоти мазкур бо барномаҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла Стратегияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (Қарори Ҳукумати ҚТ аз 29 декабри 2022, № 631), робитаи мустақим дорад. Ин стратегия ба рушди инфрасохтори сайёҳӣ, ҷалби сармояи хориҷӣ ва баланд бардоштани сатҳи хизматрасониҳо дар соҳаи сайёҳӣ нигаронида шудааст. Тадқиқоти мазкур бо пешниҳоди тавсияҳои амалӣ барои такмили қонунгузори миллии ба амалисозии ин стратегия мусоидат.

Инчунин, таҳқиқот бо Нақшаи чорабиниҳои амалисозии Стратегияи рушди сайёҳӣ барои солҳои 2023–2026 ва Барномаи рушди минтақаи сайёҳии “Роғун” барои солҳои 2024–2028 (Қарори Ҳукумати ҚТ аз 29 апрели 2023, № 187) ҳамроҳ аст. Барномаи “Роғун” ба ҷалби сайёҳони хориҷӣ ба минтақаи Роғун тавассути ташкили инфрасохтори муосир ва чорабиниҳои фарҳангӣ нигаронида шудааст, аммо набудани танзими ҳуқуқии муассир барои аҳдҳои иқтисоди беруна монеа эҷод мекунад. Тадқиқоти мазкур бо

пешниҳоди роҳҳои ҳалли ин мушкилот ба амалисозии барнома мусоидат менамояд.

Дар сатҳи байналмилалӣ, таҳқиқот бо тавсияҳои СҶТ, аз ҷумла International Recommendations on Tourism Statistics (IRTS) ва Конвенсияи қолабӣ оид ба одоби сайёҳӣ (Фармони Президенти ҶТ аз 7 сентябры 2022, № 452) мутобиқ аст. Ин санадҳо аҳамияти мутобиқсозии қонунгузории миллий ба стандартҳои байналмилалиро барои рушди устувори сайёҳӣ таъкид мекунанд. Тадқиқот бо пешниҳоди тавсияҳо барои мутобиқсозии қонунгузории Тоҷикистон ба ин стандартҳо ба амалисозии ин тавсияҳо мусоидат мекунад.

Тадқиқот инчунин бо созишномаҳои байналмилалӣ Тоҷикистон, аз қабили Созишномаи Созмони ҳамкории Шанхай оид ба рушди ҳамкорӣ дар соҳаи сайёҳӣ (Қарори Ҳукумати ҶТ аз 27 марта 2023, № 113), робита дорад. Ин созишнома ба рушди ҳамкориҳои минтақавӣ дар соҳаи сайёҳӣ нигаронида шудааст, ва таҳқиқоти мазкур бо пешниҳоди роҳҳои такмили қонунгузории миллий ба амалисозии он мусоидат мекунад.

Навгонии илмӣ таҳқиқот. Навгонии илмӣ таҳқиқот дар зерин зоҳир мегардад: таҳлили муфассали камбудиҳои қонунгузории Тоҷикистон дар танзими сайёҳии байналмилалӣ, ки дар адабиёти илмӣ тоҷик кам баррасӣ шудааст; пешниҳоди модели нави танзими ҳуқуқи шартномаҳои хизматрасонии пулакӣ ва миёнравӣ бо назардошти таҷрибаи байналмилалӣ ва стандартҳои СҶТ; таҳияи тавсияҳои амалӣ барои мутобиқсозии қонунгузории Тоҷикистон ба стандартҳои байналмилалӣ, ки метавонанд ба рушди соҳаи сайёҳии кишвар мусоидат намоянд.

Нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

1. Сайёҳии байналмилалӣ як самти фаъолияти соҳибкорӣ буда, сайёҳати шахсони воқеиро ба Тоҷикистон ва сайёҳати шаҳрвандони Тоҷикистонро кишварҳои хориҷӣ бо мақсадҳои гуногун, аз қабили истироҳат, омӯзиши фарҳанг,

табобат, тиҷорат ва муоширати байналмилалӣ дар бар мегирад. Ин фаъолият на танҳо ба афзоиши даромади иқтисодии кишвар мусоидат мекунад, балки ба мубодилаи фарҳангӣ, таҳкими муносибатҳои байналмилалӣ ва рушди устувори захираҳои табиӣ ва таърихӣ низ хизмат менамояд. Хусусияти асосии сайёҳии байналмилалӣ дар иштироки субъектҳои гуногуни байналмилалӣ аз қабili сайёҳон, танзимгарону агентии сайёҳӣ и сайёҳӣ ва хизматрасонандагон зоҳир мегардад. Барои пурра истифода бурдани потенциали ин соҳа зарур аст, ки мафҳуми сайёҳии байналмилалӣ дар қонунгузории миллӣ дақиқ муайян карда шуда, намудҳо ва талаботи он мушаххас гарданд. Сайёҳии байналмилалӣ намудҳои гуногунро дар бар мегирад, ки ҳар кадоми онҳо ба мақсадҳои мушаххаси сафар, хусусиятҳои ташкил ва талаботи сайёҳон асос ёфтаанд ва дар Тоҷикистон чунин намудҳояш бештар рушд намудаанд: сайёҳии фарҳангӣ; сайёҳии экологӣ; сайёҳии табобатӣ; сайёҳии тиҷоратӣ; сайёҳии кӯҳнавардӣ ва ғайра.

2. Аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ шартномаҳои байни субъектҳои ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва шахсони воқеӣ ё ҳуқуқии хориҷӣ мебошанд, ки ба ташкили хизматрасониҳои сайёҳӣ аз қабili истироҳат, сафарҳои фарҳангӣ, табобат ва чорабиниҳои тиҷоратӣ нигаронида шудаанд. Ин аҳдҳо муносибатҳои хизматрасониро бо иштироки тарафҳои сайёҳии байналмилалӣ танзим мекунанд. мусоидат мекунанд. Хусусияти асосии аҳдҳои иқтисоди беруна дар хусусияти трансмиллӣ, зарурати риояи меъёрҳои байналмилалӣ ва мураккабии танзими ҳуқуқӣ зоҳир мегардад, зеро онҳо ба қонунгузории миллии тарафҳо ва стандартҳои СҶТ таъа мувофиқ мекунанд. Намудҳои асосии аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ инҳоянд: 1) Шартномаи хизматрасонии пулакӣ – ба анҷоми хизматрасониҳои муваҷҷиба ба монанди истиқомат дар меҳмонхона ё

роҳбаладӣ нигаронида шудааст; 2) Шартномаи миёнаравӣ – ба ташкили хизматрасониҳо аз ҷониби агентии сайёҳӣ равона аст; 3) Шартномаи хизматрасонии нақлиётӣ – интиқоли сайёҳон тавассути ҳавопаймо, қатора ё автобусро дар бар мегирад.

3. Шартномаи хизматрасонии пулакӣ, шартномаи миёнаравӣ ва шартномаи хизматрасонии нақлиётӣ дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ намудҳои асосии аҳдҳои иқтисодӣ берунаро ташкил дода, дар қонунгузори Тоҷикистон бо нофаҳмиҳои зиёди ҳуқуқӣ рӯбарӯ мебошанд. Шартномаи хизматрасонии пулакӣ ба анҷоми хизматрасониҳои мустақими сайёҳӣ, ба монанди истиқомат дар меҳмонхонаҳои Душанбе ё роҳбаладии сайёҳон дар Помир, нигаронида шуда, хизматрасонро ба таъмини сифати хизмат ва муштарио ба пардохт ӯҳдадор мекунад, аммо набудани меъёрҳои мушаххас дар Кодекси маданияи ҚТ (моддаҳои 859-864) боиси паст шудани сифат мегардад. Шартномаи хизматрасонии миёнаравӣ ба ташкили хизматрасониҳо аз ҷониби миёнаравон, ба монанди агентии сайёҳӣ равона буда, масъулияти онҳо аксар норавшан мемонад, ки ба баҳсҳои ҳуқуқӣ бо сайёҳони хориҷӣ оварда мерасонад. Шартномаи хизматрасонии нақлиётӣ ба интиқоли сайёҳон тавассути воситаҳои нақлиёт (ҳавопаймо, қатора) нигаронида шудааст. Таносуби ин шартномаҳо дар он аст, ки шартномаи хизматрасонии пулакӣ хизматрасонии мустақимро, шартномаи хизматрасонии миёнаравӣ ташкили онро ва шартномаи хизматрасонии нақлиётӣ шартҳои техникаӣ сафарро таъмин мекунад, аммо дар қонунгузори Тоҷикистон фарқияти онҳо дақиқ муайян нашудааст. Ин норасоӣ боиси нофаҳмиҳо дар масъулияти тарафҳо ва коҳиши эътимоди сайёҳон мегардад. Барои ҳалли ин мушкилот зарур аст, ки қонунгузорӣ бо муайян кардани таносуби ин шартномаҳо такмил ёфта, меъёрҳои мушаххас барои масъулият ва сифати хизматрасониҳо ҷорӣ карда шаванд.

4. Ҳуқуқ нисбати аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ маҷмӯи меъёрҳои ҳуқуқиро дар бар мегирад, ки ҳуқуқҳо, уҳдадориҳо, масъулият ва манфиатҳои тарафҳои шартнома – танзимгари сайёҳӣ, агентии сайёҳӣ, хизматрасонон ва сайёҳони хориҷиро муайян мекунад. Барои муайян кардани ҳуқуқ дар аҳдҳои иқтисоди беруна зарур аст, ки масъулияти хизматрасонон (меҳмонхонаҳо, роҳбаладон), миёнравон (агентии сайёҳӣ) ва субъектҳои хизматрасонии нақлиётӣ дақиқ муқаррар карда шуда, тартиби ҷуброни зиён ба сайёҳон мушаххас гардад. Ин тадбирҳо метавонанд шаффофияти муносибатҳои шартномавиرو афзоиш дода, ба баланд шудани ҷаззобияти Тоҷикистон барои сайёҳони хориҷӣ мусоидат намоянд. Барои ин зарур аст, ки қонунгузорӣ бо меъёрҳои байналмилалӣ, ба монанди Конвенсияи байналмилалӣ оид ба шартномаҳои сафар (CCV) мутобиқ гардонида шуда, механизмҳои арбитраж таъсис дода шаванд.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот. Эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот бо истифода аз манбаъҳои бозътимоди илмӣ, аз ҷумла адабиёти муҳаққиқони байналмилалӣ ва милли, санадҳои меъёрии ҳуқуқии ҚТ ва созишномаҳои байналмилалӣ, инчунин омили СҚТ таъмин карда шудааст. Таҳлили муқоисавии қонунгузори Тоҷикистон бо таҷрибаи кишварҳои пешрафта низ ба эътимоднокии натиҷаҳо мусоидат намудааст.

Саҳми шахсии доктараби дарачаи илмӣ дар таҳқиқот. Унвонҷӯ шахсан таҳлили адабиёти илмӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва таҷрибаи амалиро анҷом дода, модели нави танзими аҳдҳои иқтисоди берунаро таҳия намудааст. Таъсирҳои пешниҳодшуда, аз қабili такмили меъёрҳои танзими шартномаи хизматрасонии пулакӣ ва шартномаи миёнравӣ низ аз ҷониби доктараб таҳия шудаанд. Инчунин,

довталаб дар конфронсҳои илмӣ фаъолона иштирок намуда, натиҷаҳои таҳқиқотро пешниҳод кардааст.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои таҳқиқот. Рисолаи илмӣ дар ҷаласаи кафедраи ҳуқуқи соҳибкорӣ ва тиҷорати факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон аз 19 майи соли 2025 (протоколи №10) мавриди баррасӣ қарор гирифта, барои ҳимоя тавсия карда шудааст. Маводи таҳқиқот, инчунин, дар маърузаҳои муаллиф дар конфронсҳои сатҳи ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ зерин инъикос ёфтаанд:

- конференсияи байналмилалии илмӣ – амалӣ дар мавзӯи “Рушди қонунгузории соҳибкорӣ, тиҷоратӣ ва сайёҳӣ дар даврони Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон”. Маъруза дар мавзӯи: “Заминаҳои илмӣ ва амалии танзими ҳуқуқи сайёҳии байналмилалӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” (ш. Душанбе, 18- уми майи соли 2018);

- конференсияи ҷумҳуриявии илмию назариявии ҳайати устодону кормандони ДМТ баҳшида ба “Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ (солҳои 2019-2021) ва “400 – солагии Миробид Сайидои Насафӣ”. Маъруза дар мавзӯи: “Баъзе андешаҳо оид ба сайёҳии байналмилалӣ” (Душанбе, 15-уми апрели соли 2019);

- конференсияи байналмилалии илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи: «Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва низомии ҳуқуқи миллий: заминаҳои рушд ва дурнамои илми ҳуқуқшиносӣ» баҳшида ба «25 - солагии қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва «70-солагии факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон». Маъруза дар мавзӯи: “Шартномаи хизматрасонии пулакӣ ҳамчун намудҳои гуногуни аҳдҳои иқтисодӣ беруна дар соҳаи сайёҳӣ” (Душанбе, 5-уми ноябри соли 2019);

- VII Конференсияи байналмилалии илмӣ-амалӣ “Масъалаҳои мубрами шуҷуҷшиносӣ”. Маъруза дар мавзӯ: “Мафҳум ва намудҳои аҳдҳои иқтисодии хориҷӣ дар баҳши соҳаи байналмилалӣ” (Душанбе, 30 апрели 2020);

- конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи “Масъалаҳои мубрами қонунгузорӣ оид ба рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунари мардумӣ”. Маърӯза дар мавзӯи: «Санадҳои қонунгузориҳои миллии танзимкунандаи сайёҳии байналмилалӣ» (Душанбе, 8 –уми октябри соли 2020).

Интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия. Далелҳо, ҳулосаҳо, тавсияҳо ва пешниҳодҳои дар ин кори илмӣ овардашуда 10 мақолаи илмӣ инъикос ёфтаанд. Аз ҷумла 5 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таърифи расидааст.

Соҳтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз сарсухан, се боб, ҳулоса, рӯйхати адабиёт ва замимаҳо иборат аст. Ҳаҷми умумии диссертатсия 202 саҳифа иборат мебошад.

МУҲТАВОИ АСОСИИ ДИССЕРТАТСИЯ

Дар муқаддима аҳамияти мавзӯи тадқиқот, дараҷаи тадқиқоти назариявӣ ва амалии он, усулҳои тадқиқоти дар рафти тадқиқот истифодашаванда, заминаи меъёрӣ, назовариҳои илмӣ ва муқаррароти дар асоси он таъияшуда, ки ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, муайян карда шудаанд. аҳамияти назариявӣ ва амалии рисола, инчунин натиҷаҳои апробатсияи тадқиқот.

Дар боби якуми диссертатсия «**Тавсифи умумии танзими ҳуқуқи сайёҳии байналмилалӣ**» муаллиф мафҳум ва намудҳои сайёҳии байналмилалӣ, мафҳум ва намудҳои аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ, сарчашмаҳои ҳуқуқи батанзимдарорандаи сайёҳии байналмилалиро таҳлил намудааст.

Дар зербоби якуми боби якум «**Мафҳум ва намудҳои сайёҳии байналмилалӣ**» муаллиф қайд менамояд, ки сайёҳии байналмилалӣ ҳамчун фаъолияти муайян карда мешавад, ки дар он шахсони воқеӣ аз як кишвар ба кишвари дигар бо мақсадҳои гуногун, аз қабili истироҳат, кор, таҳсил, табобат ё омӯзиши фарҳанг, сафар мекунанд. Тибқи

тавсияҳои Созмони Ҷаҳонии Сайёҳӣ (СҶС), сайёҳии байналмилалӣ муносибатҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва фарҳангиро дар бар гирифта, ба рушди иқтисоди миллӣ ва таҳкими ҳамкориҳои байналмилалӣ мусоидат мекунад. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон сайёҳии байналмилалӣ яке аз самтҳои афзалиятноки иқтисод буда, бо захираҳои табиӣ ва фарҳангии худ, аз қабилӣ кӯҳҳои Помир, обанбори Роғун ва ёдгориҳои таърихӣ, имкониятҳои зиёде барои ҷалби сайёҳони хориҷӣ дорад. Тибқи маълумоти Вазорати фарҳанги Тоҷикистон, дар соли 2024 беш аз 1.2 миллион сайёҳи хориҷӣ ба кишвар ташриф оварданд, ки нисбат ба соли 2023 20% зиёд аст. Аммо, набудани танзими мукаммали ҳуқуқӣ ва инфрасохтори муосир монеаи ҷиддӣ барои истифодаи пурраи ин потенциал мебошад. Стратегияи рушди сайёҳӣ дар Тоҷикистон то соли 2030 ҳадаф дорад, ки то соли 2030 шумораи сайёҳони хориҷиро ба 2 миллион расонад, аммо ин талаб мекунад, ки қонунгузориҳои миллӣ ба стандартҳои байналмилалӣ мутобиқ карда шавад.

Сайёҳии байналмилалӣ муносибатҳои мураккаби ҳуқуқиро дар бар мегирад, ки танзими он ба мутобиқсозии қонунгузориҳои миллӣ ба стандартҳои байналмилалӣ вобаста аст. Тибқи Кодекси граҷдани Ҷумҳурии Тоҷикистон (моддаҳои 859–864), шартномаҳои хизматрасонии сайёҳӣ бояд ба талаботи муайян ҷавобгӯ бошанд, аммо ин меъёрҳо барои танзими муносибатҳои байналмилалӣ кофӣ нестанд. Қонуни ҚТ “Дар бораи ҳимояи ҳуқуқи истеъмолкунандагон” (№ 72, 2004) низ механизмҳои муассири ҳифзи ҳуқуқи сайёҳонро пурра таъмин намекунад. Масалан, набудани меъёрҳои мушаххас барои сертификатсияи роҳбаладон, марказҳои таъбаоти ва сифати хизматрасониҳо ба баҳсҳои ҳуқуқӣ оварда мерасонад. Тавсияҳои СҶС, аз ҷумла Кодекси ҷаҳонии ахлоқи сайёҳӣ (1999), таъкид мекунад, ки танзими сайёҳӣ бояд ба ҳифзи муҳити зист, эҳтиром ба фарҳангҳои маҳаллӣ ва таъмини баробарии иҷтимоӣ нигаронида шавад. Дар Тоҷикистон, қарорҳои ҳукумат, ба монанди Қарори №

200 аз 30 марти 2024 оид ба пардохти музди сайёҳии экологӣ, ба талаботи СҶС пурра ҷавобгӯ нестанд, зеро ҳифзи муҳити зист ва рушди устувори минтақаҳо ба таври кофӣ танзим намешаванд. Барои ҳалли ин мушкилот зарур аст, ки қонунгузории миллӣ бо назардошти стандартҳои байналмилалӣ такмил дода шуда, механизмҳои ҳифзи ҳуқуқи сайёҳон таҳким ёбанд.

Ба ақидаи муаллиф, сайёҳии байналмилалӣ тибқи мақсадҳои сафар ба намудҳои зерин тасниф мешавад: истироҳатӣ, тиҷоратӣ, табобатӣ, таълимӣ, фарҳангӣ, экологӣ ва кӯҳнавардӣ.

- Сайёҳии истироҳатӣ: Ин намуд ба истироҳат дар минтақаҳои табиӣ ва таърихӣ нигаронида шуда, дар ҷаҳон 50% сафарҳои байналмилалиро ташкил медиҳад. Дар Тоҷикистон, минтақаҳои кӯҳии Фан, кӯли Искандарқӯл ва Помир барои сайёҳони истироҳатӣ ҷолибанд, аммо набудани меҳмонхонаҳои муосир ва роҳбаладони касбӣ монеа эҷод мекунад.

- Сайёҳии тиҷоратӣ: Ба сафарҳо бо мақсади конфронсҳо ва намоишгоҳҳо нигаронида шуда, 12% сафарҳои ҷаҳониро ташкил медиҳад. Дар Тоҷикистон, Душанбе бо чорабиниҳои тиҷоратӣ, ба монанди Форуми байналмилалӣ соҳибкорӣ, маъруф аст, аммо набудани марказҳои конфронсии сатҳи байналмилалӣ рушдро маҳдуд мекунад.

- Сайёҳии табобатӣ: Ба табобат ва барқарорсозии саломатӣ нигаронида шуда, 10% сафарҳоро ташкил медиҳад. Чашмаҳои шифобахши Гармчашма ва Обгарм дар Тоҷикистон потенциали баланд доранд, аммо набудани сертификатсияи марказҳои тиббӣ ва инфрасохтор монеа аст.

- Сайёҳии таълимӣ: Ба омӯзиш ва табодули таҷриба нигаронида шуда, 8% сафарҳоро ташкил медиҳад. Дар Тоҷикистон, барномаҳои таълимии байналмилалӣ дар Душанбе ва Хучанд рушд мекунанд, аммо созишномаҳои эътирофи дипломҳо заруранд.

- Сайёҳии фарҳангӣ: Ба омӯзиши мероси таърихӣ ва анъанаҳо нигаронида шуда, дар Тоҷикистон бо ёдгориҳои Хучанд, Панҷакент ва чорабиниҳои Наврӯз маъруф аст. Набудани инфрасохтор ва танзими ҳуқуқии хизматрасониҳо рушдро маҳдуд мекунад.

- Сайёҳии экологӣ ва кӯҳнавардӣ: Боғи миллии Помир ва кӯҳҳои Фан барои ин намудҳо ҷолибанд, аммо қонунгузориҳои нокифоя оид ба ҳифзи муҳити зист монеа эҷод мекунад.

Тоҷикистон дорои потенциали баланд барои рушди ин намудҳо аст, аммо набудани қонунгузориҳои мукамал, сертификатсияи хизматрасонӣ ва инфрасохтор монеаҳои асосӣ мебошанд.

Таҷрибаи кишварҳои пешрафта нишон медиҳад, ки танзими муассири сайёҳии байналмилалӣ ба рушди иқтисод ва фарҳанг мусоидат мекунад. Масалан, Таиланд бо соддагардонии режими раводид ва сертификатсияи марказҳои тиббӣ дар соли 2023 28 миллион сайёҳро ҷалб кард. Фаронса бо қонунҳои ҳифзи мероси фарҳангӣ ва амнияти сайёҳон 90 миллион сайёҳро қабул намуд. Сингапур бо инфрасохтори муосир ва қонунҳои шаффоф дар сайёҳии тичоратӣ пешсаф аст. Ин таҷрибаҳо барои Тоҷикистон муҳиманд.

Зербобро ҷамбаст намуда, муаллиф чунин хулоса менамояд, ки сайёҳии байналмилалӣ як самти фаъолияти соҳибдорӣ буда, сайёҳати шахсони воқеиро ба Тоҷикистон ва сайёҳати шахрвандони Тоҷикистонро кишварҳои хориҷӣ бо мақсадҳои гуногун, аз қабili истироҳат, омӯзиши фарҳанг, табобат, тичорат ва муоширати байналмилалӣ дар бар мегирад. Ин фаъолият на танҳо ба афзоиши даромади иқтисодии кишвар мусоидат мекунад, балки ба мубодилаи фарҳангӣ, таҳкими муносибатҳои байналмилалӣ ва рушди устувори захираҳои табиӣ ва таърихӣ низ хизмат менамояд. Хусусияти асосии сайёҳии байналмилалӣ дар иштироки субъектҳои гуногуни байналмилалӣ аз қабili сайёҳон,

танзимгарону агентии сайёҳӣ и сайёҳӣ ва хизматрасонандагон зоҳир мегардад. Барои пурра истифода бурдани потенциали ин соҳа зарур аст, ки мафҳуми сайёҳии байналмилалӣ дар қонунгузориҳои миллий дақиқ муайян карда шуда, намудҳо ва талаботи он мушаххас гарданд. Сайёҳии байналмилалӣ намудҳои гуногунро дар бар мегирад, ки ҳар кадоми онҳо ба мақсадҳои мушаххаси сафар, хусусиятҳои ташкил ва талаботи сайёҳон асос ёфтаанд ва дар Тоҷикистон чунин намудҳояш бештар рушд намудаанд: сайёҳии фарҳангӣ; сайёҳии экологӣ; сайёҳии табобатӣ; сайёҳии тиҷоратӣ; сайёҳии кӯҳнавардӣ ва ғайра.

Дар зербоби дуюми боби якум **“Мафҳум ва намудҳои аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ”** муаллиф қайд менамояд, ки аҳдҳои иқтисоди беруна (АИБ) дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ шартномаҳоеро дар бар мегиранд, ки байни субъектҳои ҳуқуқи кишварҳои гуногун баста шуда, ба ташкили хизматрасониҳои сайёҳӣ, аз қабili истироҳат, табобат, чорабиниҳои фарҳангӣ ва тиҷоратӣ, нигаронида шудаанд. Ин аҳдҳо дар шароити ҷаҳонишавӣ аҳамияти хос пайдо карда, ба рушди иқтисоди миллий ва таҳкими ҳамкориҳои байналмилалӣ мусоидат мекунанд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳӣ тибқи Кодекси маданияи ҶТ (моддаҳои 859–864) ва Қонуни ҶТ “Дар бораи сайёҳӣ” (№ 1718, 2020) танзим мешаванд, аммо набудани меъёрҳои мушаххас барои ин шартномаҳо мушкилоти ҳуқуқиро ба вуҷуд меорад. Тибқи маълумоти Кумитаи рушди сайёҳии Тоҷикистон, дар соли 2024 беш аз 200 аҳди байналмилалӣ бо ширкатҳои хориҷӣ баста шудааст, ки асосан ба экскурсияҳо ва хизматрасониҳои меҳмонхонаҳо марбутанд. Аҳдҳои иқтисоди беруна на танҳо муносибатҳои тиҷоратиро танзим мекунанд, балки ба афзоиши ҷараёни сайёҳон, ҷалби сармояи хориҷӣ ва таблиғи мероси фарҳангии Тоҷикистон, ба монанди Сарозм ва Помир, мусоидат мекунанд.

Аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ дорои хусусиятҳои зеринанд: хусусияти трансмиллӣ, зарурати риояи меъёрҳои байналмилалӣ ва мураккабии танзими ҳуқуқӣ, зеро онҳо ба қонунгузории миллии тарафҳо ва тавсияҳои СҶС таъя мекунанд. Намудҳои асосии аҳдҳои иқтисоди беруна иборатанд аз:

- Шартномаи хизматрасонии пулакӣ. Ба анҷоми хизматрасониҳои мустақим, ба монанди ҷойгиршавӣ, роҳбаладӣ ва экскурсияҳо, нигаронида шудаанд. Масалан, аҳдҳо бо меҳмонхонаҳои Туркия барои сайёҳони тоҷик.

- Шартномаи хизматрасонии миёнаравӣ. Ба ташкили хизматрасониҳо аз ҷониби агентии сайёҳӣ и сайёҳӣ равонаанд. Масалан, аҳдҳо бо агентии сайёҳӣ и Узбекистон барои таблиғи хатсайрҳои Самарқанд.

- Шартномаи хизматрасонии нақлиётӣ. Интиқоли сайёҳон тавассути ҳавопаймо ё автобусро дар бар мегиранд, ба монанди аҳдҳои фрахт бо Turkish Airlines барои парвозҳо ба Анталия.

Шартномаи хизматрасонии пулакӣ ва шартномаи миёнаравӣ дар Тоҷикистон тибқи Кодекси маданияи ҶТ танзим мешаванд, аммо набудани меъёрҳои мушаххас барои хусусиятҳои байналмилалӣ боиси нофаҳмиҳо дар муносибатҳои байни танзимгари сайёҳӣ, агентии сайёҳӣ ва сайёҳон мегардад. Шартномаи хизматрасонии нақлиётӣ низ ба мушкилоти марбут ба набудани инфрасохтори муосир ва созишномаҳои байналмилалӣ дучор мешаванд.

Танзими аҳдҳои иқтисоди беруна дар Тоҷикистон бо мушкилоти зерин рӯбарӯ аст:

- Набудани меъёрҳои мушаххас. Моддаҳои 859–864-и Кодекси маданияи ҶТ барои танзими муносибатҳои мураккаби байналмилалӣ кофӣ нестанд, зеро ба гуногунии хизматрасониҳо ва иштироки тарафҳои хориҷӣ мутобиқ нестанд.

- Норавшани масъулият. Дар шартномаи хизматрасонии миёнаравӣ масъулияти миёнаравон ва

хизматрасонон дақиқ муайян нашуда, ба баҳсҳои ҳуқуқӣ боиси мегардад.

- Нокифоятии инфрасохтор. Набудани меҳмонхонаҳо, марказҳои конфронсӣ ва роҳҳои муосир сифати хизматрасониҳоро коҳиш медиҳад.

- Камбуди таҷрибаи ҳуқуқӣ. Набудани санадҳои махсуси танзимкунандаи аҳдҳои иқтисоди беруна ва мутобиксозии нокифоя ба стандартҳои СҶС мушкilot эҷод мекунад.

Таҷрибаи байналмилалӣ роҳҳои ҳалли ин мушкilotро нишон медиҳад. Масалан, Таиланд бо қабули меъёрҳои сертификатсияи хизматрасониҳо дар соли 2023 28 миллион сайёхро ҷалб кард. Фаронса бо қонунҳои ҳифзи ҳуқуқи истеъмолкунандагон 90 миллион сайёхро қабул намуд. Сингапур бо созишномаҳои шаффоф дар сайёҳии тиҷоратӣ пешсаф аст. Гурҷистон бо танзими муассири хизматрасониҳои экологӣ ва фарҳангӣ ба афзоиши сафарҳои байналмилалӣ ноил шуд. Тоҷикистон метавонад аз ин таҷрибаҳо, хусусан дар сертификатсияи хизматрасониҳо ва соддагардонии режими раводид, истифода барад.

Барои тақмили танзими АИБ дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ дар Тоҷикистон тавсияҳои зерин пешниҳод мешаванд:

- Тақмили қонунгузорӣ: Таҳияи санадҳои махсус барои танзими шартномаи хизматрасонии пулакӣ, шартномаи миёнравӣ ва шартнома хизматрасонии нақлиётӣ бо назардошти тавсияҳои СҶС (Кодекси ҷаҳонии ахлоқи сайёҳӣ) ва Конвенсияи Венаи СММ.

- Муайян кардани масъулият. Дақиқ кардани уҳдадорҳои миёнравон ва хизматрасонон дар шартномаи миёнравӣ барои пешгирии баҳсҳои ҳуқуқӣ.

- Рушди инфрасохтор. Сармоягузорӣ ба меҳмонхонаҳо, марказҳои конфронсӣ ва роҳҳои муосир бо ҷалби маблағҳои хориҷӣ.

- Ҷорӣ кардани сертификатсия. Таҳияи меъёрҳои сертификатсияи хизматрасониҳои сайёҳӣ, аз қабili

роҳбаладӣ ва меҳмонхонаҳо, мувофиқи стандартҳои байналмилалӣ.

- Таҳкими ҳамкорӣ. Ба имзо расонидани созишномаҳои дучониба бо кишварҳои ҳамсоя (Узбекистон, Туркия) барои танзими хизматрасониҳои нақлиётӣ ва экскурсионӣ.

- Ҳамкорӣ бо СҶС. Истифода аз барномаҳои СҶС, ба монанди ST-EP (Сайёҳии устувор – кафолати решакан кардани камбизоатӣ) барои рушди сайёҳии экологӣ ва табобатӣ.

Аҳдҳои иқтисодӣ беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ барои танзими муносибатҳои тиҷоратии трансмиллӣ, таъмини шаффофият ва ҳифзи ҳуқуқи тарафҳо дар Тоҷикистон аҳамияти калон доранд. Онҳо хизматрасониҳои мукамал ё алоҳидаи сайёҳиро, аз қабili ҷойгиршавӣ, нақлиёт ва экскурсияҳо, дар бар мегиранд. Бо вучуди потенциали баланди Тоҷикистон, мушкilotи марбут ба набудани меъёрҳои мушаххас, норавшании масъулият ва нокифоятии инфрасохтор рушдро маҳдуд мекунанд. Такмили қонунгузорӣ, муайян кардани масъулияти тарафҳо, рушди инфрасохтор ва ҳамкорӣ бо СҶС метавонанд ин мушкilotро ҳал кунанд. Таҷрибаи кишварҳои пешрафта, ба монанди Таиланд, Фаронса ва Гурҷистон, нишон медиҳад, ки танзими муассири аҳдҳои иқтисодӣ беруна ба афзоиши сафарҳои байналмилалӣ, баланд шудани сифати хизматрасониҳо ва рушди иқтисодӣ миллӣ мусоидат мекунад. Бо амалисозии Стратегияи рушди сайёҳӣ то соли 2030, Тоҷикистон метавонад ба маркази муҳими сайёҳии минтақа табдил ёбад.

Зербобро ҷамбаст намуда, муаллиф хулоса менамоям, ки аҳдҳои иқтисодӣ беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ шартномаҳои байни субъектҳои ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва шахсони воқеӣ ё ҳуқуқии хориҷӣ мебошанд, ки ба ташкили хизматрасониҳои сайёҳӣ аз қабili истироҳат, сафарҳои фарҳангӣ, табобат ва чорабиниҳои тиҷоратӣ нигаронида шудаанд. Ин аҳдҳо муносибатҳои

хизматрасониرو бо иштироки тарафҳои сайёҳии байналмилалӣ танзим мекунанд. мусоидат мекунанд. Хусусияти асосии аҳдҳои иқтисоди беруна дар хусусияти трансмиллӣ, зарурати риояи меъёрҳои байналмилалӣ ва мураккабии танзими ҳуқуқӣ зоҳир мегардад, зеро онҳо ба қонунгузориҳои миллии тарафҳо ва стандартҳои СҶТ таъя мекунанд. Намудҳои асосии аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ инҳоянд: 1) Шартномаи хизматрасонии пулакӣ – ба анҷоми хизматрасониҳои мустақим ба монанди истиқомат дар меҳмонхона ё роҳбаладӣ нигаронида шудааст; 2) Шартномаи миёнаравӣ – ба ташкили хизматрасониҳо аз ҷониби агентии сайёҳӣ равона аст; 3) Шартномаи хизматрасонии нақлиётӣ – интиқоли сайёҳон тавассути ҳавопаймо, қатора ва автобусро дар бар мегирад.

Дар зербоби сеюми боби якум «Сарчашмаҳои ҳуқуқии батанзимдарорандаи сайёҳии байналмилалӣ» муаллиф қайд менамояд, ки сарчашмаҳои ҳуқуқии танзимкунандаи сайёҳии байналмилалӣ маҷмуи санадҳои меъриҳои ҳуқуқии байналмилалӣ ва миллиро дар бар мегиранд, ки фаъолияти субъектҳои сайёҳӣ, аз қабili танзимгари сайёҳӣ, агентии сайёҳӣ ва сайёҳон, инчунин муносибатҳои шартномавири танзим мекунанд. Ин сарчашмаҳо барои таъмини ҳуқуқи тарафҳо, сифати хизматрасониҳо ва рушди устувори соҳаи сайёҳии байналмилалӣ аҳамияти калон доранд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон сайёҳии байналмилалӣ тибқи санадҳои миллии асосӣ, ба монанди Қонуни ҶТ “Дар бораи сайёҳӣ” (№ 1718, 2020) ва Кодекси маданияти ҶТ (№ 1918, 2022), инчунин санадҳои байналмилалӣ, аз қабili Конвенсияи Брюссел (CCV, 1970) ва тавсияҳои Созмони Ҷаҳонии Сайёҳӣ (СҶС), танзим мешавад. Тибқи маълумоти СҶС, дар соли 2023 даромади ҷаҳонӣ аз сайёҳии байналмилалӣ ба 1.4 триллион доллари ИМА расид, ки аҳамияти иқтисодӣ ва фарҳангии ин соҳаро нишон медиҳад. Дар Тоҷикистон, дар соли 2024 беш аз 1.2 миллион сайёҳи

хориҷӣ сабт шудааст, аммо набудани мутобиқати қонунгузории миллий ба стандартҳои байналмилалӣ мушкилоти ҳуқуқиро ба вуҷуд меорад. Ин сарчашмаҳо ба афзоиши ҷараёни сайёҳон, ҳифзи мероси фарҳангӣ ва таъмини беҳатарии сайёҳон мусоидат мекунанд.

Сарчашмаҳои байналмилалӣ санадҳои меъёрии ҳуқуқии байналмилалӣ, созишномаҳои дучониба ва бисёрҷониба, инчунин тавсияҳои созмонҳои байналмилалиро дар бар мегиранд. Ба инҳо дохил мешаванд:

- Конвенсияи байналмилалӣ оид ба шартномаҳои сайёҳӣ (CCV, 1970): Ин санад меъёрҳои умумиро барои танзими шартномаҳои хизматрасонии пулакӣ ва миёнаравӣ муқаррар мекунад, масъулияти танзимгари сайёҳӣ ва агентии сайёҳӣ ро муайян намуда, ҳуқуқи сайёҳонро ҳифз мекунад. Дар Тоҷикистон ин конвенсия пурра татбиқ нашудааст, ки боиси баҳсҳои ҳуқуқӣ, ба мисли шикоятҳои сайёҳони хориҷӣ аз хизматрасониҳои пастсифат дар минтақаи Помир дар соли 2023, мегардад.

- Кодекси ҷаҳонии ахлоқи сайёҳӣ (1999): Меъёрҳои ахлоқии фаъолияти сайёҳиро барои ҳифзи муҳити зист, эҳтироми фарҳангҳои маҳаллӣ ва таъмини сифати хизматрасониҳо муқаррар мекунад. Тоҷикистон ба ин кодекс ҳамроҳ аст, аммо амалисозии он аз набудани сертификатсияи хизматрасониҳо ва назорати сифат ранҷ мекашад. Танҳо 30% ширкатҳои сайёҳии Тоҷикистон дар соли 2024 ба стандартҳои экологӣ ҷавобгӯ буданд.

- Тавсияҳои СҶС: International Recommendations on Tourism Statistics (IRTS) ва Standard International Classification of Tourism Activities (SICTA) стандартҳои омили сайёҳӣ, сертификатсияи хизматрасониҳо ва ҳифзи ҳуқуқи сайёҳонро муайян мекунанд. Набудани омили дақиқи сайёҳӣ дар Тоҷикистон ба таҳлили бозор монеа эҷод мекунад.

- Созишномаҳои байналмилалӣ: Созишномаҳои дучониба бо Гурҷистон (Қарори № 310, 2024) ва Туркия (Қарори № 47, 2022), инчунин бисёрҷониба дар доираи СҶШ

(Қарори № 113, 2023), ба соддагардони раводид ва чорабиниҳои муштарак мусоидат мекунад. Созишнома бо Туркия дар соли 2024 ба сафари 50,000 сайёҳи тоҷик ба Анталия кумак кард, аммо набудани меъёрҳои мушаххас барои аҳдҳои иқтисоди беруна амалисозиро маҳдуд мекунад.

Ин сарчашмаҳо ба таъмини шаффофият, ҳифзи ҳуқуқи сайёҳон ва рушди устувори сайёҳии байналмилалӣ мусоидат мекунад, аммо татбиқи онҳо дар Тоҷикистон бо мушкилоти ҳуқуқӣ ва амалӣ рӯбарӯ аст.

Сарчашмаҳои миллии Тоҷикистон қонунҳо, қарорҳои Ҳукумат ва дигар санадҳои меъёриро дар бар мегиранд:

- Қонуни ҚТ “Дар бораи сайёҳӣ” (№ 1718, 2020). Асоси ҳуқуқии фаъолияти сайёҳиро ташкил медиҳад, меъёрҳои фаъолияти танзимгари сайёҳӣ ва агентии сайёҳӣ ро муайян мекунад. Тағйироти соли 2024 (№ 2104) сертификатсияи хизматрасониҳо ва ҳифзи ҳуқуқи сайёҳонро такмил дод, аммо ба танзими аҳдҳои иқтисоди беруна пурра мутобик нест, ки ба баҳсҳои ҳуқуқӣ боиси мегардад.

- Кодекси маданияи ҚТ (№ 1918, 2022). Моддаҳои 859–864 меъёрҳои умумиро барои шартномаҳои хизматрасонии пулакӣ ва миёнаравӣ муқаррар мекунад, аммо ба хусусиятҳои байналмилалӣ, аз қабili иштироки тарафҳои хориҷӣ, мутобик нестанд.

- Қонуни ҚТ “Дар бораи ҳимояи ҳуқуқи истеъмолкунандагон” (№ 72, 2004). Ҳуқуқи сайёҳонро ҳифз мекунад, аммо ба баҳсҳои байналмилалӣ кам тавачҷуҳ дорад, ки эътимоди сайёҳони хориҷиро коҳиш медиҳад.

- Қарорҳои Ҳукумати ҚТ № 327 (2021) оид ба Кадастри захираҳои сайёҳӣ, № 239 (2022) оид ба сертификатсияи маҳсулоти сайёҳӣ ва № 631 (2022) оид ба Стратегияи рушди сайёҳӣ то 2030 ба рушди инфрасохтор ва ҷалби сармоя мусоидат мекунад, аммо ба аҳдҳои иқтисоди беруна ва ҳифзи ҳуқуқи сайёҳони хориҷӣ пурра фаро намегиранд.

Ин сарчашмаҳо ба танзими фаъолияти сайёҳии дохилӣ мусоидат мекунад, аммо набудани меъёрҳои мушаххас

барои муносибатҳои байналмилалӣ ва механизмҳои амалӣ мушкilot эҷод мекунад.

Ба андешаи муаллиф танзими сайёҳии байналмилалӣ дар Тоҷикистон бо мушкilotи зерин рӯбарӯ аст:

- Набудани мутобикат ба стандартҳои байналмилалӣ. Қонунгузориҳои миллии ба Конвенсияи байналмилалӣ оид ба шартномаҳои сафар, Кодекси ахлоқи сайёҳӣ ва тавсияҳои СҶС пурра мутобик нест, ки рақобатпазирии Тоҷикистонро дар бозори ҷаҳонӣ коҳиш медиҳад.

- Норавазгирӣ меъёрҳо. Набудани меъёрҳои мушаххас барои танзими аҳдҳои иқтисодӣ беруна, аз қабili шартномаи хизматрасонии пулакӣ ва шартномаи хизматрасонии миёнаравӣ ба бахшҳои ҳуқуқӣ боиси мегардад, ба мисли шикастҳои сайёҳон аз хизматрасониҳои пастсифат дар Помир.

- Камбуди механизмҳои амалӣ. Созишномаҳои байналмилалӣ (бо Гурҷистон, Туркия) ва қарорҳои Ҳукумат аз набудани механизмҳои амалӣ, ба монанди суғуртаи сайёҳон, ранҷ мекашанд.

- Нокифоягии инфрасохтор. Набудани меҳмонхонаҳои муосир, марказҳои конгресси ва роҳҳои беҳавф сифати хизматрасониҳоро коҳиш медиҳад.

Таҷрибаи байналмилалӣ роҳҳои ҳалро нишон медиҳад. Таиланд бо сертификатсияи хизматрасониҳо ва ҳифзи ҳуқуқи сайёҳон дар соли 2023 28 миллион сайёҳро ҷалб кард. Фаронса бо қонунҳои мукаммали истеъмолкунандагон 90 миллион сайёҳро қабул намуд. Гурҷистон бо танзими сайёҳии экологӣ ва фарҳангӣ сафарҳоро афзоиш дод. Малайзия бо боғҳои миллии худ барои ҳифзи муҳити зист қонунҳои қатъӣ дорад. Тоҷикистон метавонад аз ин таҷрибаҳо дар сертификатсия, соддагардонии раводид ва ҳифзи муҳити зист истифода барад.

Барои тақмили танзими ҳуқуқи сайёҳии байналмилалӣ дар Тоҷикистон муаллиф тавсияҳои зерин пешниҳод менамояд:

- Мутобиқсозии қонунгузорӣ. Ворид кардани меъёрҳои Конвенсияи ССV, Кодекси ахлоқи сайёҳӣ ва тавсияҳои СҶС (IRTS, SICTA) ба қонунгузории миллии барои ҳифзи ҳуқуқи сайёҳон, муҳити зист ва мероси фарҳангӣ.

- Таҳияи санадҳои махсус. Қabuли қонунҳо барои танзими АИБ, сертификатсияи хизматрасониҳо (роҳбаладӣ, меҳмонхонаҳо) ва муайян кардани масъулияти тарафҳо, мувофиқи стандартҳои байналмилалӣ.

- Беҳтар кардани инфрасохтор. Сармоягузорӣ ба меҳмонхонаҳо, марказҳои конфронсӣ ва роҳҳо бо ҷалби маблағҳои хориҷӣ барои баланд бардоштани сифати хизматрасониҳо.

- Таҳкими ҳамкорӣ. Имзои созишномаҳои дуҷониба бо кишварҳои ҳамсоя (Узбекистон, Туркия) ва татбиқи созишномаҳои СҶШ барои соддагардонии раводид ва чорабиниҳои муштарак, ба монанди таблиғи Роҳи Абрешим.

- Ҳамкорӣ бо СҶС. Истифода аз барномаи ST-EP (Сайёҳии устувор – кафолати решакан кардани камбизоатӣ) барои рушди сайёҳии экологӣ ва табобатӣ, хусусан дар минтақаи Гармчашма.

- Баланд бардоштани омили сайёҳӣ. Таҳияи низоми омили дақиқи сайёҳӣ мувофиқи IRTS барои таҳлили бозор, ҷалби сармоя ва афзоиши рақобатпазирӣ.

Дар боби дуюми рисола «Хусусияти танзими ҳуқуқи шартномаҳои иқтисодӣ беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ» муаллиф шартномаи хизматрасонии пулакӣ ҳамчун намудҳои гуногуни аҳдҳои иқтисодӣ беруна дар соҳаи сайёҳӣ, шартномаи миёнравӣ ҳамчун намудҳои гуногуни аҳдҳои иқтисодӣ беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ, муайян намудани ҳуқуқ нисбати шартномаҳои иқтисодӣ беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалиро таҳлил намудааст.

Дар зербоби якуми боби дуюм “Шартномаи хизматрасонии пулакӣ ҳамчун намудҳои гуногуни аҳдҳои иқтисодӣ беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ” муаллиф қайд менамояд, ки шартномаи хизматрасонии пулакӣ яке аз

намудҳои асосии аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ буда, муносибатҳои байни хизматрасон (меҳмонхона, роҳбалад, ташкилкунандаи чорабиниҳои фарҳангӣ) ва муштарӣ (сайёҳ ё агенти сайёҳӣ)ро танзим мекунад. Ин шартномаҳо дар шароити афзоиши сафарҳои байналмилалӣ аҳамияти хос пайдо карда, ба таъмини сифати хизматрасониҳо, ҳимояи ҳуқуқи тарафҳо ва рушди иқтисоди миллӣ мусоидат мекунанд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон шартномаи хизматрасонии пулакӣ тибқи Кодекси гражданинӣ ҚТ (моддаҳои 859–864) ва Қонуни ҚТ “Дар бораи сайёҳӣ” (№ 1718, 2020) танзим мешаванд, аммо набудани меъёрҳои мушаххас барои хизматрасониҳои байналмилалӣ мушкилоти ҳуқуқиро ба вуҷуд меорад. Шартномаи хизматрасонии пулакӣ дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ дорои хусусиятҳои зерин аст:

- Хусусияти байналмилалӣ. Тарафҳои шартнома аз кишварҳои гуногун буда, ба танзими ҳуқуқи бисёрҷониба, аз ҷумла ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ, ниёз доранд.

- Гуногунии хизматрасониҳо. Хизматрасониҳои меҳмонхонаҳо, роҳбаладӣ, чорабиниҳои фарҳангӣ, табобатӣ ва нақлиётиро дар бар мегирад.

- Мураккабии танзим. Ба қонунгузориҳои миллии тарафҳо ва санадҳои байналмилалӣ, ба монанди Конвенсияи Вена (1980), мутобиқ аст.

- Аҳамияти сифат. Сифати хизматрасониҳо ба таҷрибаи сайёҳон ва обрӯи кишвар таъсир мерасонад.

Намудҳои шартномаи хизматрасонии пулакӣ дар Тоҷикистон:

- Хизматрасониҳои меҳмонхонаҳо. Шартномаҳо бо меҳмонхонаҳои Hilton ва Radisson дар Душанбе барои ҷойгиршавии сайёҳон.

- Роҳбаладӣ ва экскурсияҳо. Экскурсияҳо ба Сарозм ва Искандарқӯл, аммо набудани роҳбаладони касбӣ мушкилот эҷод мекунад.

- Нақлиёт. Шартномаҳои чартерӣ бо Turkish Airlines барои парвозҳо ба Анталия.

- Табобат. Хизматрасониҳо дар Гармчашма, ки аз набудани сертификатсия ранҷ мекашанд.

- Чорабиниҳои фарҳангӣ. Фестивалҳои Наврӯз, ки аз набудани инфрасохтор ранҷ мекашанд.

Ин намудҳо ба афзоиши қараёни сайёҳон мусоидат мекунанд, аммо набудани меъёрҳои мушаххас сифатро коҳиш медиҳад.

Танзими шартномаи хизматрасонии пулакӣ дар Тоҷикистон бо мушкилоти зерин рӯбарӯ аст:

- Набудани меъёрҳои мушаххас Моддаҳои 859–864-и Кодекси маданияи ҚТ ба хусусиятҳои байналмилалӣ мутобиқ нестанд, ки ба баҳсҳои ҳуқуқӣ, ба мисли баҳси соли 2023 байни ширкати тоҷик ва меҳмонхонаи хориҷӣ боис гардид.

- Норавазшавии масъулият. Шартномаҳо аксар шартҳои чубронро дақиқ муайян намеkunанд, ки эътимоди сайёҳонро коҳиш медиҳад.

- Нокифоягии инфрасохтор. Набудани меҳмонхонаҳои муосир, роҳбаладони касбӣ ва марказҳои тиббӣ сифати хизматрасониҳоро паст мекунад.

- Камбуди сертификатсия. Танҳо 40% меҳмонхонаҳо дар соли 2024 ба стандартҳои байналмилалӣ ҷавобгӯ буданд.

Таҷрибаи байналмилалӣ роҳҳои ҳалро нишон медиҳад. Таиланд бо сертификатсияи хизматрасониҳо 28 миллион сайёҳро дар 2023 ҷалб кард. Фаронса бо қонунҳои ҳифзи истеъмолкунандагон 90 миллион сайёҳро қабул намуд. Гурҷистон бо танзими хизматрасониҳои экологӣ сафарҳоро афзоиш дод. Ин таҷрибаҳо барои Тоҷикистон дар сертификатсия ва ҳифзи муҳити зист муҳиманд.

Барои тақмили танзими шартномаи хизматрасонии пулакӣ дар Тоҷикистон муаллиф тавсияҳои зерин пешниҳод менамояд:

- Мутобиқсозии қонунгузорӣ. Ворид кардани меъёрҳои Конвенсияи ССВ (1970) ва Кодекси ахлоқи сайёҳӣ (СҶС) ба Кодекси гражданинӣ ҚТ барои ҳифзи ҳуқуқи тарафҳо.

- Таҳияи меъёрҳои мушаххас. Қабули санадҳо барои сертификатсияи меҳмонхонаҳо, роҳбаладон ва марказҳои табобатӣ мувофиқи стандартҳои СҶС.

- Беҳтар кардани инфрасохтор. Сармоягузорӣ ба меҳмонхонаҳо, марказҳои тиббӣ ва роҳҳо бо ҷалби маблағҳои хориҷӣ.

- Ҷорӣ кардани суғурта. Таъсиси низоми суғуртаи байналмилалӣ сайёҳон барои ҷуброни зарар дар ҳолатҳои бекор шудани сафар.

- Таҳкими ҳамкорӣ. Имзои созишномаҳои дуҷониба бо Туркия ва Ҳиндустон барои танзими хизматрасониҳои табобатӣ ва экскурсионӣ.

- Ҳамкорӣ бо СҶС. Истифода аз барномаи ST-EP (Сайёҳии устувор – кафолати решақан кардани камбизоатӣ) барои рушди сайёҳии экологӣ ва табобатӣ.

Шартномаи хизматрасонии пулакӣ дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ барои танзими муносибатҳои тиҷоратии трансмиллӣ, таъмини шаффофият ва ҳифзи ҳуқуқи тарафҳо муҳим аст. Дар Тоҷикистон шартномаи хизматрасонии пулакӣ хизматрасониҳои меҳмонхонаҳо, роҳбаладӣ, нақлиёт, табобат ва чорабиниҳои фарҳангиро дар бар мегирад.

Дар зербоби дуҷуми боби дуҷум “Шартномаи миёнаравӣ ҳамчун намудҳои гуногуни аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ” муаллиф таваҷҷуҳи асосӣ ба маъмултарин шакли шартномаи ҳуқуқи маданӣ, яъне Шартномаи миёнаравӣ равона карда шудааст. Шартномаи миёнаравӣ яке аз намудҳои муҳими аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ буда, муносибатҳои байни миёнарав (агенти сайёҳӣ) ва муштарӣ (сайёҳ ё шахси дигар)-ро танзим мекунад, ки дар он миёнарав хизматрасониҳои сайёҳиро аз номи ва бо супориши

муштарӣ ташкил менамояд. Ин шартномаҳо дар шароити афзоиши сафарҳои байналмилалӣ аҳамияти хос пайдо карда, дастрасии сайёҳон ба хизматрасониҳо ва самаранокии фаъолияти субъектҳои сайёҳиро осон мекунанд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон шартномаи миёнаравӣ тибқи Кодекси маданияи ҶТ (моддаҳои 1085–1116) ва Қонуни ҶТ “Дар бораи сайёҳӣ” (№ 1718, 2020) танзим мешаванд, аммо набудани меъёрҳои мушаххас барои масъулияти миёнаравон мушкилоти ҳуқуқиро ба вуҷуд меорад.

Шартномаи миёнаравӣ дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ дорои хусусиятҳои зерин аст:

- Хусусияти миёнаравӣ. Миёнарав ташкилкунандаи хизматрасониҳост, на иҷрокунанда, ва масъулияташ ба сифати ташкил маҳдуд аст.

- Хусусияти байналмилалӣ. Тарафҳо аз кишварҳои гуногун буда, ба меъёрҳои ҳуқуқӣ байналмилалӣ хусусӣ таъя мекунанд.

- Гуногунии хизматрасониҳо. Хизматрасониҳои истиқомат, нақлиёт, экскурсияҳо ва чорабиниҳои фарҳангиро дар бар мегирад.

- Мураккабии масъулият. Норавашии масъулияти миёнарав ва хизматрасон ба баҳсҳои ҳуқуқӣ боиси мегардад.

Намудҳои шартномаи миёнаравӣ дар Тоҷикистон:

- Агентии сайёҳӣ. Ташкили хизматрасониҳо, ба монанди бронкунии меҳмонхонаҳо ва экскурсияҳо ба Сарозм.

- Туроператорӣ. Ташкили бастаҳои пурраи сайёҳӣ, ба монанди сафарҳо ба Помир.

- Чорабиниҳои фарҳангӣ. Ташкили фестивалҳои Наврӯз, ки аз набудани инфрасохтор ранҷ мекашанд.

Ин намудҳо ба афзоиши сафарҳо мусоидат мекунанд, аммо норавашии масъулият сифатро коҳиш медиҳад.

Танзими ШМ дар Тоҷикистон бо мушкилоти зерин рӯбарӯ аст:

- Набудани меъёрҳои мушаххас. Моддаҳои 1085–1116-и Кодекси гражданин ҚТ ба хусусиятҳои байналмилалӣ мутобиқ нестанд, ки ба баҳсҳо, ба мисли баҳси соли 2023 байни агенти тоҷик ва сайёҳони хориҷӣ, боиси мегардад.

- Норавшанин масъулият. Нофаҳмии масъулияти миёнарав ва хизматрасон эътимоди сайёҳонро коҳиш медиҳад.

- Нокифоятии инфрасохтор. Набудани меҳмонхонаҳои муосир ва роҳбаладони касбӣ сифати хизматрасониҳоро паст мекунад.

- Камбуди сертификатсия. Агентии сайёҳӣ ва танзимгари сайёҳӣ аксар бе сертификатсияи байналмилалӣ фаъолият мекунад.

Таҷрибаи байналмилалӣ роҳҳои ҳалро нишон медиҳад. Сингапур бо қонунҳои шаффоф дар соли 2023 15 миллион сайёҳро ҷалб кард. Таиланд бо сертификатсияи агентии сайёҳӣ 28 миллион сайёҳро қабул намуд. Фаронса бо ҳифзи истеъмолкунандагон 90 миллион сайёҳро ҷалб кард. Гурҷистон бо танзими экскурсияҳо сафарҳоро афзоиш дод.

Барои такмили танзими шартномаи миёнаравӣ дар Тоҷикистон муаллиф тавсияҳои зерин пешниҳод менамояд:

- Мутобиқсозии қонунгузорӣ. Ворид кардани меъёрҳои Конвенсияи ССВ (1970) ва Кодекси ахлоқи СҶС ба Кодекси гражданин ҚТ барои муайян кардани масъулият.

- Таҳияи меъёрҳои мушаххас. Қабули санадҳо барои сертификатсияи агентии сайёҳӣ, танзимгари сайёҳӣ ва хизматрасониҳо мувофиқи стандартҳои СҶС.

- Беҳтар кардани инфрасохтор. Сармоягузорӣ ба меҳмонхонаҳо, роҳбаладон ва марказҳои фарҳангӣ бо маблағҳои хориҷӣ.

- Қорӣ кардани суғурта. Таъсиси низоми суғуртаи байналмилалии сайёҳон барои ҷуброни зарар.

- Таҳкими ҳамкорӣ. Имзои созишномаҳо бо Туркия ва Узбекистон барои ташкили хизматрасониҳои экскурсионӣ.

- Ҳамкорӣ бо СҶС. Истифода аз барномаи ST-EP барои рушди сайёҳии экологӣ ва фарҳангӣ.

Зербобро ҷамбааст намуда муаллиф ба чунин хулоса омадааст, ки шартномаҳои супориш, комиссия ва агентӣ дар низоми ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон воситаҳои муҳими танзими муносибатҳои миёнаравӣ дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ мебошанд. Онҳо бо вучуди моҳиятан наздик будан, аз ҷиҳати тақсимои ҳуқуқҳо, уҳдадориҳо ва шакли намоёндагӣ фарқ мекунанд. Барои бартараф кардани нофаҳмиҳо дар амалия зарур аст, ки қонунгузори Тоҷикистон дар ин самт такмил дода шавад, хусусан дар таърифи возеҳи салоҳиятҳо ва масъулияти тарафҳо. Инчунин, таҳкими таҷрибаи судӣ ва омӯзиши мутахассисон дар ин соҳа барои баланд бардоштани самаранокии истифодаи ин шартномаҳо муҳим аст.

Дар зербоби сеюми боби дуюм “Муайян намудани ҳуқуқ нисбати шартномаҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ” таҳлил шуда, муаллиф қайд мекунад, ки муайян намудани ҳуқуқ ва уҳдадориҳои тарафҳо нисбати аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ барои таъмини шаффофият, ҳимояи манфиатҳои тарафҳо ва пешгирии баҳсҳои ҳуқуқӣ муҳим аст. АИБ, аз қабили шартномаҳои хизматрасонии пулакӣ ва миёнаравӣ, хусусияти мураккаб дошта, ба танзими бисёрҷониба ниёз доранд, зеро тарафҳо аз кишварҳои гуногунанд.

Муайян намудани ҳуқуқ ва уҳдадориҳо дорои хусусиятҳои зерин аст:

- Хусусияти байналмилалӣ: Тарафҳо аз кишварҳои гуногун буда, ба меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ така мекунанд.

- Гуногунии муносибатҳо. Ин шартномаҳо хизматрасониҳои меҳмонхонаҳо, нақлиёт, роҳбаладӣ ва чорабиниҳои фарҳангиро дар бар мегиранд.

- Мураккабии масъулият. Норавшани масъулияти тарафҳо ба баҳсҳои ҳуқуқӣ боиси мегардад.

- Ҳимояи истеъмолкунандагон. Сайёҳон ба ҳимояи махсуси ҳуқуқ ниёз доранд, ки дар Тоҷикистон нокифоя аст.

Доираҳои асосии муайян намудани ҳуқуқ:

- Интиҳоби қонуни татбиқшаванда. Тарафҳо қонунро (масалан, Тоҷикистон ё кишвари дигар) муайян мекунанд, аммо норавшани моддаҳои 1306–1314-и Кодекси граждани ҚТ мушкилот эҷод мекунад.

- Муайян кардани ўҳдадориҳо. Шартномаҳо сифати хизматрасониҳо, пардохт ва масъулиятро муайян мекунанд.

- Ҳимояи истеъмолкунандагон: Қонуни “Дар бораи ҳимояи ҳуқуқи истеъмолкунандагон” ба муносибатҳои байналмилалӣ пурра мутобиқ нест.

- Ҳалли баҳсҳо. Арбитраж ё муурофияи судӣ истифода мешавад, аммо арбитраж дар Тоҷикистон кам рушд кардааст.

Танзими ҳуқуқ ва ўҳдадориҳо дар Тоҷикистон бо мушкилоти зерин рӯбарӯ аст:

- Норавшани меёриҳо. Кодекси маданияи ҚТ ба хусусиятҳои аҳдҳои иқтисоди беруна, аз қабili гуногунии хизматрасониҳо, пурра мутобиқ нест, ки ба баҳсҳо, ба мисли баҳси соли 2024 байни ширкати тоҷик ва меҳмонхонаи узбек, боиси мегардад.

- Набудани мутобиқат ба стандартҳо. Қонунгузорӣ ба Конвенсияи ССВ (1970) ва тавсияҳои СҶС пурра мутобиқ нест, ки рақобатпазириро коҳиш медиҳад.

- Камбуди ҳимояи истеъмолкунандагон. Қонуни истеъмолкунандагон ба муносибатҳои байналмилалӣ мутобиқ нест, ва дар соли 2023 20% шикоятҳо ба ин мушкилот вобаста буданд.

- Мушкилоти арбитраж. Арбитражи байналмилалӣ кам рушд карда, муурофияҳои судӣ тӯл мекашанд.

Таҷрибаи байналмилалӣ роҳҳои ҳалро нишон медиҳад. Сингапур бо арбитраж ва шаффофият дар 2023 15 миллион сайёхро ҷалб кард. Таиланд бо сертификатсия 28 миллион сайёхро қабул намуд. Фаронса бо ҳифзи истеъмолкунандагон 90 миллион сайёхро ҷалб кард. Гурҷистон бо танзими экскурсияҳо сафарҳоро афзоиш дод.

Зербобро муаллиф ҷамбааст намуда, чунин хулосабарорӣ мекунад, ки ҳуқуқ нисбати шартномаҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ маҷмӯи меъёрҳои ҳуқуқиро дар бар мегирад, ки ҳуқуқҳо, уҳдадориҳо, масъулият ва манфиатҳои тарафҳои шартнома – танзимгари сайёҳӣ, агентии сайёҳӣ, хизматрасонон ва сайёҳони хориҷиро муайян мекунад. Барои муайян кардани ҳуқуқ дар АИБ зарур аст, ки масъулияти хизматрасонон (меҳмонхонаҳо, роҳбаладон), миёнравон (агентии сайёҳӣ и сайёҳӣ) ва нақлиётчиён дақиқ муқаррар карда шуда, тартиби ҷуброни зиён ба сайёҳон мушаххас гардад. Ин тадбирҳо метавонанд шаффофияти муносибатҳои шартномавиرو афзоиш дода, ба баланд шудани ҷаззобияти Тоҷикистон барои сайёҳони хориҷӣ мусоидат намоянд. Барои ин зарур аст, ки қонунгузорӣ бо меъёрҳои байналмилалӣ, ба монанди Конвенсияи CСV, мутобик гардонида шуда, механизмҳои арбитраж таъсис дода шаванд.

Боби 3 ба баррасии **“Механизмҳои тақмили танзими ҳуқуқи сайёҳии байналмилалӣ дар Тоҷикистон”** бахшида шуда, дар он масоили зарурати тақмили қонунгузори милли дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ ва нақши шартномаҳои байналмилалӣ дар рушди сайёҳии байналмилалӣ дар Тоҷикистон таҳлил гардидааст.

Дар зербоби 1 боби 3 **“Зарурати тақмили қонунгузори милли дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ”** муаллиф иброз менамояд, ки қонунгузори Тоҷикистон, аз

ҷумла Қонуни ҚТ “Дар бораи сайёҳӣ” (№ 1718, 2020) ва тағйироти соли 2024 (№ 2104), асоси ҳуқуқии фаъолияти сайёҳиро ташкил медиҳад, аммо ба талаботи бозори ҷаҳонии сайёҳӣ пурра ҷавобгӯ нест. Ин санадҳо меёӯрҳои умумиро барои танзимгари сайёҳӣ ва агентии сайёҳӣ муайян мекунанд, вале ҷанбаҳои муҳими аҳдҳои иқтисоди беруна, аз қабili шартномаҳои хизматрасонии пулакӣ ва миёнаравӣ, инчунин ҳимояи ҳуқуқи сайёҳони хориҷиро кофӣ фаро намегиранд. Стратегияи рушди сайёҳӣ то 2030 (Қарори № 631, 2022) ба афзоиши саҳми сайёҳӣ дар ММД нигаронида шудааст, аммо набудани қонунгузории муассир амалисозиро маҳдуд мекунанд.

Қонунгузории Тоҷикистон дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ бо камбудии зерин рӯбарӯ аст:

- Норавшани меёӯрҳо. Кодекси граждани ҚТ (моддаҳои 859–864) ба хусусиятҳои АИБ, аз қабili гуногунии хизматрасониҳо ва тарафҳои хориҷӣ, мутобиқ нест, ки ба баҳсҳои ҳуқуқӣ боиси мегардад.

- Набудани мутобиқат ба стандартҳо. Қонунгузорӣ ба тавсияҳои СҚС (IRTS) ва Конвенсияи ССВ (1970) пурра мутобиқ нест, ки рақобатпазириро коҳиш медиҳад.

- Заъфи ҳимояи истеъмолкунандагон. Қонуни “Дар бораи ҳимояи ҳуқуқи истеъмолкунандагон” (№ 72, 2004) ба муносибатҳои байналмилалӣ мутобиқ нест, ва дар 2023 20% шикоятҳо ба ин мушкилот вобаста буданд.

- Камбуди механизмҳои амалӣ. Қарорҳои Ҳукумат (№ 239, № 631) аз набудани механизмҳои амалисозӣ ранҷ мекашанд, масалан, сертификатсияи хизматрасониҳо ба стандартҳои байналмилалӣ ҷавобгӯ нест.

Ин камбудии ба коҳиши эътимоди сайёҳон, афзоиши баҳсҳои ҳуқуқӣ, маҳдудияти сармояи хориҷӣ ва паст шудани сифати хизматрасониҳо дар минтақаҳо, ба монанди Помир, оварда мерасонанд.

Барои такмили қонунгузорӣ дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ муаллиф тавсияҳои зерин пешниҳод менамояд:

- Қабули санадҳои махсус. Таҳияи қонунҳо барои танзими шартномаи хизматрасонии миёнаравӣ ва шартномаи миёнаравӣ бо муқаррароти дақиқ оид ба масъулияти танзимгари сайёҳӣ ва агентии сайёҳӣ.

- Мутобиқсозӣ ба стандартҳо. Ворид кардани меъёрҳои СҶС (IRTS, Кодекси ахлоқи сайёҳӣ) ва Конвенсияи CCV ба қонунгузорӣ барои шаффофият ва сифат.

- Такмили ҳимояи истеъмолкунандагон: Таҳияи механизмҳои ҳимояи ҳуқуқи сайёҳони хориҷӣ дар қонуни истеъмолкунандагон, аз ҷумла ҷуброни зиён.

- Механизмҳои амалӣ. Ташкили марказҳои сертификатсияи хизматрасониҳо (меҳмонхонаҳо, роҳбаладӣ) ва омодагии кадрҳои касбӣ.

- Ҳамкориҳои байналмилалӣ. Имзои созишномаҳо бо Туркия ва Гурҷистон барои соддагардонии раводид ва чорабиниҳои муштарак.

- Ҳамкорӣ бо СҶС. Истифода аз барномаи ST-EP барои рушди сайёҳии экологӣ ва табобатӣ, хусусан дар Гармчашма.

Такмили қонунгузории Тоҷикистон дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ барои афзоиши ҷаззобияти кишвар, ҳимояи ҳуқуқи сайёҳон ва рушди иқтисод муҳим аст. Камбудиҳои қонунгузорӣ, аз қабili норавшании меъёрҳо, заъфи ҳимояи истеъмолкунандагон ва набудани мутобиқат ба стандартҳои СҶС, ба коҳиши эътимоди сайёҳон ва сармоягузoron оварда мерасонанд. Такмили қонунгузорӣ, таҳияи механизмҳои амалӣ ва ҳамкориҳои байналмилалӣ метавонанд мушкилотро ҳал кунанд. Таҷрибаи Таиланд, Фаронса ва Гурҷистон нишон медиҳад, ки қонунгузории муассир ба афзоиши сафарҳо ва иқтисод мусоидат мекунад. Бо амалисозии Стратегияи рушди сайёҳӣ то 2030,

Тоҷикистон метавонад ба маркази сайёҳии минтақа табдил ёбад, ки даромад, ҷойҳои корӣ ва ҳифзи мероси Помир ва Сарозмро афзоиш медиҳад.

Зербоби 2, боби 3 **“Нақши шартномаҳои байналмилалӣ дар рушди сайёҳии байналмилалӣ дар Тоҷикистон”**-ро муаллиф таҳлил намуда, такид менамояд, ки шартномаҳои байналмилалӣ, аз қабili созишномаҳои дуҷониба ва бисёрҷониба, дар рушди сайёҳии байналмилалӣ нақши калидӣ бозида, ба соддагардонии раводид, ташкили чорабиниҳои муштарак, ҷалби сармояи хориҷӣ ва мубодилаи таҷриба мусоидат мекунанд. Ин шартномаҳо шаффофият, ҳимояи манфиатҳо ва рушди устуворро таъмин мекунанд.

Шартномаҳои байналмилалӣ ба намудҳои зерин тақсим мешаванд:

- Дуҷониба. Созишномаҳо бо Гурҷистон (Қарори № 310, 2024), Туркия (№ 47, 2022), Фаластин (№ 90, 2024) ва Қатар (№ 522, 2023) ба соддагардонии раводид ва чорабиниҳои муштарак нигаронида шудаанд.

- Бисёрҷониба. Созишномаи СҲШ (№ 113, 2023) ба ҳамкории минтақавӣ мусоидат мекунад.

- Санадҳои СҶС. Конвенсияи одоби сайёҳӣ (№ 452, 2022) рушди устуворро таъмин мекунад.

- Сармоягузорӣ. Созишнома бо Корпоратсияи Молиявӣ (№ 458, 2021) инфрасохторро рушд медиҳад.

Таъсири шартномаҳо:

- Афзоиши сафарҳо. Созишнома бо Туркия дар 2024 50,000 сайёҳи тоҷикро ба Анталия ҷалб кард.

- Сармояи хориҷӣ. Созишномаҳо меҳмонхонаҳо ва марказҳои конفرонсиро рушд медиҳанд.

- Сифати хизматрасониҳо. Мубодилаи таҷриба бо Гурҷистон сертификатсияро беҳтар мекунад.

- Чорабиниҳои муштарак: Созишномаҳо фестивалҳои Наврӯзро таълиф мекунанд.

Барои такмили амалисозии шартномаҳо муаллиф тавсияҳои зерин пешниҳод менамояд:

- Такмили қонунгузорӣ: Мутобиқсозии Кодекси граждании ҚТ ба АИБ бо муқаррароти мушаххас оид ба масъулият.

- Механизмҳои амалӣ. Ташкили марказҳои иттилоотӣ ва системаҳои бронкунии онлайн.

- Омодасозии кадрҳо. Таъсиси барномаҳои омӯзиш дар донишгоҳҳо барои роҳбаладон ва менеҷерҳо.

- Рушди инфрасохтор. Сармоягузорӣ ба меҳмонхонаҳо ва роҳҳо бо дастгирии СҶС.

- Шартномаҳои нав. Баста шудани созишномаҳо бо Италия ва Чин барои мубодилаи таҷриба.

ХУЛОСА

Дар рисола дар асоси омӯзиши паҳлуҳои гуногуни мавзӯи баррасишаванда, муаллиф чунин хулоса ва тавсияҳоро пешниҳод намудааст:

1. Мафҳум ва намудҳои сайёҳии байналмилалӣ: Сайёҳии байналмилалӣ ҳамчун фаъолияти муайян карда шуд, ки муносибатҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва фарҳангиро дар бар гирифта, ба рушди иқтисоди миллӣ мусоидат мекунад. Намудҳои асосии он – фарҳангӣ, экологӣ, табобатӣ ва тижоратӣ – дар Тоҷикистон потенциали баланд доранд, аммо набудани инфрасохтори муосир ва танзими нокифояи ҳуқуқӣ монеа эҷод мекунанд [7-М].

2. Аҳдҳои иқтисоди беруна (АИБ): АИБ, аз қабili шартномаҳои хизматрасонии пулакӣ (ШХП) ва миёнравӣ (ШМ), дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ нақши муҳим бозиданд. Аммо, дар Тоҷикистон набудани меъёрҳои мушаххас барои танзими ин шартномаҳо, норавшании масъулияти тарафҳо ва мутобиқати нокифоя ба стандартҳои байналмилалӣ ба баҳсҳои ҳуқуқӣ ва коҳиши сифати хизматрасониҳо оварда мерасонанд [9-М].

3. Сарчашмаҳои ҳуқуқӣ: Сарчашмаҳои байналмилалӣ (Конвенсияи ССВ, тавсияҳои СҚТ, созишномаҳои дучониба

ва бисёрҷониба) ва миллии (Кодекси маданияи ҚТ, Қонуни ҚТ “Дар бораи сайёҳӣ”) танзимкунандаи сайёҳии байналмилалӣ таҳлил карда шуданд. Камбудии қонунгузории миллии, аз қабili мутобикати нокифоя ба стандартҳои байналмилалӣ ва заъфи механизмҳои амалӣ, монеаҳои асосии рушди соҳа мебошанд [4-М].

4. Хусусияти танзими ШХП ва ШМ: ШХП ва ШМ ҳамчун намудҳои асосии АИБ дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ хусусиятҳои мураккаби ҳуқуқӣ дошта, ба меъёрҳои дақиқ барои муайян кардани масъулияти тарафҳо ниёз доранд. Дар Тоҷикистон норавшании ин меъёрҳо ва паст будани сифати хизматрасониҳо мушкилоти зиёд эҷод мекунанд [1-М].

5. Зарурати тақмили қонунгузорӣ: Қонунгузории миллии ба тақмили ҷиддӣ ниёз дорад, зеро камбудии, аз қабili набудани меъёрҳои мушаххас барои АИБ, мутобикати нокифоя ба стандартҳои байналмилалӣ ва заъфи ҷимояи истеъмолкунандагон, ба коҳиши ҷаззобияти Тоҷикистон барои сайёҳони хориҷӣ ва сармоягузoron оварда мерасонанд [10-М].

6. Нақши шартномаҳои байналмилалӣ: Созишномаҳои дуҷониба (бо Гурҷистон, Туркия, Қатар, Фаластин) ва бисёрҷониба (Созмони ҳамкориҳои Шанхай) ба соддагардонии раводид, ҷалби сармояи хориҷӣ ва ташкили чорабиниҳои муштарак мусоидат мекунанд, аммо амалисозии онҳо аз набудани қонунгузории муассир ва заъфи механизмҳои амалӣ ранҷ мекашад [6-М].

ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАҲОИ ТАҲҚИҚОТ

1. Қабули санадҳои махсуси танзимкунандаи аҳдҳои иқтисоди беруна (АИБ). Барои таъмини шаффофият ва самаранокии муносибатҳои шартномавӣ дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ зарур аст, ки санадҳои махсуси меъёрии ҳуқуқӣ барои танзими шартномаҳои хизматрасонии пулакӣ

(ШХП) ва миёнравӣ (ШМ) қабул карда шаванд. Ин санадҳо бояд:

- Меъёрҳои дақиқ барои муайян кардани масъулияти туроператорҳо, турагентҳо ва хизматрасонон дар доираи АИБ муқаррар намоянд.

- Талаботи сифати хизматрасониҳо, аз қабili истиқомат дар меҳмонхонаҳо, роҳбаладӣ, нақлиёт ва чорабиниҳои фарҳангиро, ки ба стандартҳои байналмилалӣ мутобиқ бошанд, муайян кунанд.

- Механизмҳои ҳимояи ҳуқуқи сайёҳони хориҷиро, аз ҷумла тартиби ҳалли баҳсҳо ва ҷуброни зиён, пешбинӣ намоянд.

2. Мутобиқсозии қонунгузори милли ба стандартҳои байналмилалӣ. Қонунгузори милли, аз ҷумла Кодекси маданияи ҚТ ва Қонуни ҚТ “Дар бораи сайёҳӣ”, бояд ба тавсияҳои СҚТ ва санадҳои байналмилалӣ, аз қабili Конвенсияи байналмилалӣ оид ба шартномаҳои сайёҳӣ (ССV, 1970), мутобиқ гардонида шавад. Ин амал барои таъмини шаффофият, сифати хизматрасониҳо ва рақобатпазирии Тоҷикистон дар бозори ҷаҳонии сайёҳӣ муҳим аст.

3. Таҳияи барномаҳои омодаасозии мутахассисони касбӣ. Рушди сайёҳии байналмилалӣ дар Тоҷикистон ба омодаасозии мутахассисони касбӣ, аз қабili роҳбаладон, менеҷерҳои сайёҳӣ, мутахассисони маркетинг ва кормандони меҳмонхонаҳо, вобаста аст. Набудани кадрҳои баландхаттисос боиси паст шудани сифати хизматрасониҳо ва коҳиши ҷаззобияти кишвар барои сайёҳони хориҷӣ мегардад.

4. Ташкили инфрасохтори муосир. Набудани инфрасохтори муосир, аз қабili меҳмонхонаҳои сатҳи байналмилалӣ, марказҳои конفرонсӣ, роҳҳои беҳавф ва системаҳои бронкунии онлайн, яке аз монетаҳои асосии рушди сайёҳии байналмилалӣ дар Тоҷикистон мебошад. Ташкили инфрасохтори муосир тавассути ҷалби сармояи

хориҷӣ ва амалисозии шартномаҳои байналмилалӣ метавонад ҷаззобияти кишварро барои сайёҳони хориҷӣ афзоиш диҳад.

5. Афзоиши шумораи шартномаҳои байналмилалӣ. Шартномаҳои байналмилалӣ, аз қабili созишномаҳои дуҷониба бо Гурҷистон, Туркия, Қатар ва Созмони ҳамкории Шанхай, дар рушди сайёҳии байналмилалӣ нақши муҳим доранд. Афзоиши шумораи ин шартномаҳо ва тақмили амалисозии онҳо метавонад ба соддагардонии равонид, ташкили чорабиниҳои муштарак ва ҷалби сармояи хориҷӣ мусоидат намояд.

6. Таҳкими фаъолияти Кумитаи рушди сайёҳии назди Ҳукумати ҶТ. Кумитаи рушди сайёҳии назди Ҳукумати ҶТ ҳамчун мақоми асосии танзимкунандаи соҳаи сайёҳии байналмилалӣ бояд фаъолияти худро дар самти амалисозии Стратегияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (Қарори Ҳукумати ҶТ аз 29 декабры 2022, № 631) таҳким бахшад.

ИНТИШОРОТ АЗ РҶӢИ МАВЗУИ ДИССЕРТАТСИЯ

I. Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои илмие тақризшавандаи Комиссияи Олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷоп шудаанд:

[1-М]. Самизода, Ф.Д. Шартномаи хизматрасонии пулакӣ ҳамчун намуди аҳдҳои иқтисодии беруна дар соҳаи сайёҳӣ [Матн]: / Ф.Д. Самизода // Давлатшиносӣ ва ҳуқуқи инсон. - 2020. - №1 (17). - С. 166 – 172. ISSN 2414-9217

[2-М]. Самизода, Ф.Д. Баъзе пешниҳодҳо оид ба рушди сайёҳии байналмилалӣ дар Тоҷикистон [Матн]:/ Ф.Д. Самизода // Қонунгузорӣ. - 2020. - №4 (40). - С.53-57. ISSN 2410-2903

[3-М]. Самизода, Ф.Д. Баъзе таҳлилҳо оид ба мафҳуми “Сайёҳӣ”, “Сайёҳ” ва “Сайёҳат” [Матн]: / Ф.Д. Самизода //

Идоракунии давлатӣ. - 2020. - №4/2 (49). - С. 191-196. ISSN 2664-0651

[4-М]. Самизода, Ф.Д. Заминаҳои ҳуқуқии сайёҳии байналмилалӣ [Матн]: / Ф.Д. Самизода // Маҷаллаи академии ҳуқуқ. - №4 (36), 2020. - С.207-211. ISSN 2305-0535

[5-М]. Сангинзода, Д.Ш., Самизода, Ф.Д. Правовое регулирование туристической деятельности в Китае, Японии и Европейском союзе: сравнительный анализ с рекомендациями для Республики Таджикистан [Матн]: / Д.Ш. Сангинзода, Ф.Д. Самизода // Правовая жизнь. – 2025. – №3 (51). – С.102-112. ISSN 2307- 5198

II. Мақолаҳои илмие, ки дар дигар маҷмӯаҳо ва нашрияҳои илмӣ амалӣ чоп шудаанд:

[6-М]. Самизода, Ф.Д. Заминаҳои илмӣ ва амалии танзими ҳуқуқии сайёҳии байналмилалӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн]: /Ф.Д. Самизода// Маводи конференсияи байналмилалӣ илмӣ – амалӣ дар мавзӯи “Рушди қонунгузори соҳибқорӣ, тиҷоратӣ ва сайёҳӣ дар даврони Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон” (18- уми майи соли 2018). - Душанбе, 2018. - С. 171-175.

[7-М]. Самизода, Ф.Д. Баъзе андешаҳо оид ба сайёҳии байналмилалӣ [Матн]: /Ф.Д. Самизода// Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ назариявӣ ҳайати устодону кормандони ДМТ баҳшида ба “Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ (солҳои 2019-2021) ва “400 – солагии Миробид Сайидои Насафӣ” Ҷилди II. – Душанбе, 2019. - С.142-143.

[8-М]. Самизода, Ф.Д. Шартномаи хизматрасонии пулакӣ ҳамчун намудҳои гуногуни аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳӣ [Матн]: /Ф.Д. Самизода //Маводи конференсияи байналмилалӣ илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи: «Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва низомии ҳуқуқии миллӣ: заминаҳои рушд ва дурнамои илми ҳуқуқшиносӣ» баҳшида ба «25 - солагии қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва «70-солагии факултети ҳуқуқшиносии

Донишгоҳи миллии Тоҷикистон» // Зери таҳрири н.и.х., дотсент Раҳмон Д.С. – Душанбе, 2019. - С.100-110.

[9-М]. Самизода, Ф.Д. Определения и виды иностранных экономических сделок в международном туризме[Матн]: /Ф.Д. Самизода // Актуальные вопросы юриспруденции: материалы VII Международной научно – практической конференции (Душанбе, 30 апреля 2020 г.) – Душанбе: РТСУ, 2020. - С. 52-56.

[10-М]. Самизода, Ф.Д. Санадҳои қонунгузории миллии танзимкунандаи сайёҳии байналмилалӣ[Матн]: /Ф.Д. Самизода // Маводи конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи “Масъалаҳои мубрами қонунгузорӣ оид ба рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунароҳои мардумӣ” (8 –уми октябри соли 2020). - Душанбе, 2020. – С. 253– 262.

ТАДЖИКСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

На правах рукописи

УДК: 341 (575.3)

ББК: 67.6 (2т)

С– 17

САМИЗОДА ФУРКАТ ДАВЛАТАЛИ

**ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ
МЕЖДУНАРОДНОГО ТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ
ТАДЖИКИСТАН**

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание ученой степени кандидата
юридических наук по специальности 12.00.03-гражданское
право; предпринимательское право; семейное право;
международное частное право

Душанбе – 2025

Диссертация выполнена на кафедре предпринимательского и коммерческого права юридического факультета Таджикского национального университета

Научный руководитель: Сангинзода Дониёр Шомахмад – доктор юридических наук, профессор кафедры предпринимательского и коммерческого права юридического факультета Таджикского национального университета.

Официальные рецензенты: Бобозода Джамрод Курбон – доктор юридических наук, профессор, заведующий кафедрой экономического, финансового и антикоррупционного права Государственного университета финансов и экономики Таджикистана.

Сидиков Дилшод Ахрорович, - кандидат юридических наук, доцент кафедры гражданского права юридического факультета Российско-Таджикского (Славянского) университета

Ведущая организация: Учреждение высшего профессионального образования Академия государственного управления при Президенте Республики Таджикистан (г. Душанбе).

Защита диссертации состоится 10 октябрь 2025 года в 11:00 на заседании Диссертационного совета 6Д.КОА-018 ДМТ (734025, г. Душанбе, Буни Хисорак, зал Диссертационного совета ТНУ. Юридический факультет)

С содержанием диссертации можно ознакомиться на сайте www.tnu.tj и в центральной библиотеке ТНУ (734025, г. Душанбе, проспект Рудаки, 17).

Автореферат «_____» _____ опубликован в 2025 году.

**Ученый секретарь
Диссертационного совета,
кандидат юридических наук, доцент**

Н.А. Кодиров

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. Актуальность темы исследования обусловлена экономической, социальной и культурной значимостью международного туризма для Республики Таджикистан. Согласно данным Всемирной туристской организации, в 2023 году было зарегистрировано более 1,4 миллиарда международных поездок, что на 44% больше по сравнению с 2022 годом [13, 10]. Эта статистика свидетельствует о том, что международный туризм является не только источником экономического дохода, но и важным инструментом культурного обмена и укрепления международных отношений. Таджикистан, обладая уникальными туристическими ресурсами, имеет потенциал занять достойное место на мировом туристическом рынке.

В своем Послании о главных направлениях внутренней и внешней политики республики от 28 декабря 2024 года Президент Республики Таджикистан, Лидер нации, уважаемый Эмомали Рахмон подчеркнул: «Правительство страны считает развитие сферы туризма приоритетным направлением своей экономической политики. Количество туристов, посетивших Таджикистан в 2024 году, достигло 1 миллиона 400 тысяч человек, что на 12% больше по сравнению с 2019 годом. Однако этот показатель не соответствует историческим, природным, альпинистским, культурным и лечебно-оздоровительным возможностям страны. Наряду с привлечением иностранных туристов необходимо уделять серьезное внимание развитию внутреннего туризма» [12].

Международный туризм в Республике Таджикистан в последние годы стал одним из приоритетных направлений экономического развития. Уникальные природные ресурсы (горы Памира, национальные парки), исторические памятники (Пенджикент, Худжанд) и целебные источники (Гармчашма, Обгарм) создают значительные возможности для привлечения иностранных

гостей. В первом полугодии 2024 года Таджикистан принял 748 300 иностранных граждан, из которых 580 500 человек, согласно критериям Всемирной туристской организации (UNWTO), были классифицированы как туристы. Этот показатель на 19,1% выше аналогичного периода 2023 года. В городе Душанбе, столице Таджикистана, также наблюдается значительный рост туристического потока: в 2024 году через пограничные пункты Душанбе (Международный аэропорт Душанбе и железнодорожный вокзал Таджикистана) въехали 247 440 туристов, что на 18 283 человека или 13,5% больше, чем в 2023 году. В 2024 году Таджикистан принял гостей из 127 стран мира, что свидетельствует о расширении географии туристов и повышении международной известности страны. Эта диверсификация указывает на то, что Таджикистан становится привлекательным не только для туристов из региона (например, из России, Узбекистана, Казахстана), но и для гостей из Европы, Юго-Восточной Азии и Америки. В 2024 году в Таджикистане действовали 338 субъектов туристических услуг (гостиницы, санатории, хостелы) и 214 туристических компаний, что отражает рост спроса на туристические услуги и развитие частного сектора в этой сфере.

Законодательство Республики Таджикистан, включая Закон РТ «О туризме» (от 7 августа 2020 года, № 1718) и внесенные в него изменения и дополнения (Закон РТ от 13 ноября 2024 года, № 2104), формирует правовую основу для туристической деятельности. Актуальность исследования также обусловлена тем, что Таджикистан в рамках Стратегии развития туризма в Республике Таджикистан на период до 2030 года (Постановление Правительства РТ от 29 декабря 2022 года, № 631) ориентирован на увеличение вклада туризма в валовой внутренний продукт (ВВП) [9, 10]. Эта стратегия направлена на развитие туристической инфраструктуры, привлечение иностранного капитала и повышение

качества услуг в сфере туризма. Однако отсутствие эффективных правовых механизмов для регулирования международных договоров и защиты прав туристов создает серьезные препятствия, что подчеркивает необходимость данного исследования [18, 50].

Кроме того, международные соглашения, такие как Соглашение Шанхайской организации сотрудничества о развитии сотрудничества в сфере туризма (Постановление Правительства РТ от 27 марта 2023 года, № 113), играют важную роль в развитии регионального сотрудничества. Однако полное использование возможностей этих соглашений в Таджикистане ограничено из-за несоответствия национального законодательства их требованиям. Например, двусторонние соглашения с такими странами, как Грузия (Постановление Правительства РТ от 1 июня 2024 года, № 310) и Турция (Постановление Правительства РТ от 26 февраля 2022 года, № 47), предоставляют значительные возможности для развития международного туризма, но отсутствие четких правовых механизмов для их реализации создает проблемы [6, 5; 10, 5].

Эти документы недостаточно охватывают некоторые ключевые аспекты регулирования внешнеэкономических договоров (ВЭД), что приводит к правовым спорам и снижению привлекательности Таджикистана для иностранных инвесторов [19, 50]. Например, отсутствие конкретных норм для регулирования договоров платных услуг (ДВОУ) и посреднических договоров (ПД) вызывает недоразумения в отношениях между субъектами туризма, что негативно влияет на развитие отрасли. Неясность норм регулирования ВЭД и слабость механизмов защиты прав иностранных туристов приводят к правовым спорам и снижению их доверия.

Данное исследование направлено на решение этих проблем и предложение путей совершенствования законодательства. Оно не только выявляет существующие

недостатки, но и предлагает практические рекомендации для развития туристической отрасли Таджикистана, которые могут способствовать увеличению национального дохода, привлечению иностранного капитала и повышению репутации Таджикистана как международного туристического направления. Исследование также ориентировано на анализ опыта передовых стран, где правовое регулирование международного туризма соответствует стандартам UNWTO и способствует их экономическому развитию.

Степень научной разработанности темы. Тема правового регулирования международного туризма получила значительное внимание в научной литературе. На международном уровне работы таких ученых, как Александрова А.Ю. [14], Борисов К.Г. [15], Богуславский М.М. [16] и Зыкин И.С. [17], посвящены анализу понятия, видов и правового регулирования международного туризма. Александрова А.Ю. в книге «Международный туризм» акцентирует внимание на экономических и культурных особенностях международного туризма, подчеркивая важность правового регулирования для его развития [14, 20]. Борисов К.Г. в работе «Международный туризм и право» рассматривает международные нормы регулирования туризма, отмечая необходимость адаптации национального законодательства к международным стандартам [15, 25]. Богуславский М.М. в «Международном частном праве» уделяет особое внимание особенностям регулирования международных договоров, в том числе в сфере туризма [16, 40]. Зыкин И.С. в своих трудах анализирует внешнеэкономические договоры (ВЭД) и их значение для международных отношений [17, 30].

На национальном уровне работы таджикских ученых, таких как Сангинзода Д.Ш. [18, 19, 20, 21, 22] и других, посвящены изучению особенностей законодательства Таджикистана в сфере туризма. Сангинзода Д.Ш. в ряде

своих работ, включая «Правовое регулирование туристской деятельности в Республике Таджикистан» [22], анализирует недостатки национального законодательства и пути его совершенствования. Он отмечает, что отсутствие конкретных норм для регулирования ВЭД приводит к правовым спорам и снижению привлекательности Таджикистана для иностранных инвесторов. В книге «Туристическое право Республики Таджикистан (на таджикском языке)» он рассматривает вопросы правового регулирования туристической деятельности и подчеркивает необходимость адаптации национального законодательства к стандартам UNWTO [19, 50].

В отечественной правовой науке также в определенной степени исследованы общие вопросы правового регулирования сферы туризма в работах Ш.К. Гаюрзода, А.В. Золотухина, П.З. Мирзозода, О.А. Мавлонназарзода, Ф.А. Махмадшозода, М.А. Махмудзода, Дж.С. Муртазозода, М.З. Рахимзода и других.

Однако в научной литературе недостаточно подробно исследованы особенности правового регулирования международного туризма в Таджикистане с учетом международного опыта и стандартов UNWTO. Например, вопросы регулирования договоров платных услуг (ДБОУ) и посреднических договоров (ПД) в контексте законодательства Таджикистана остаются недостаточно изученными. Этот научный пробел подчеркивает актуальность данного исследования, поскольку оно направлено на заполнение этого пробела и предложение путей совершенствования национального законодательства. Кроме того, анализ опыта передовых стран, где правовое регулирование международного туризма адаптировано к стандартам UNWTO, в таджикской литературе исследован недостаточно.

Связь исследования с научными программами и темами. Диссертационное исследование выполнено в рамках темы научно-исследовательской работы кафедры предпринимательского и коммерческого права юридического факультета Национального университета Таджикистана (далее – НУТ) по темам «Договорное регулирование и исполнение обязательств в сфере предпринимательства» на 2016–2020 годы и «Теоретико-практическое исследование правового регулирования предпринимательских и туристических отношений» на 2021–2025 годы.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ИССЛЕДОВАНИЯ

Основная цель исследования. Основной целью исследования является изучение правовых основ регулирования международного туризма в Республике Таджикистан и предложение путей их совершенствования с учетом международного опыта и стандартов UNWTO. Исследование направлено на выявление недостатков национального законодательства, анализ особенностей регулирования международного туризма и разработку практических рекомендаций по адаптации законодательства к международным стандартам.

Задачи исследования:

1. Анализ понятия и видов международного туризма в контексте законодательства Таджикистана и сравнение с международными стандартами;
2. Изучение особенностей внешнеэкономических договоров в сфере международного туризма и выявление проблем их регулирования в Таджикистане;
3. Анализ правовых источников, регулирующих международный туризм, и определение недостатков национального законодательства;
4. Анализ особенностей правового регулирования договоров платных услуг и предложение путей их совершенствования;

5. Изучение особенностей правового регулирования посреднических договоров и разработка предложений по устранению проблем;

6. Анализ порядка определения прав и обязанностей сторон во внешнеэкономических договорах и предложение путей сокращения правовых споров;

7. Разработка рекомендаций по совершенствованию законодательства в данной области.

Объект исследования. Объектом исследования являются общественные отношения, возникающие в процессе международной туристической деятельности в Республике Таджикистан и регулируемые национальным и международным законодательством. Эти отношения включают деятельность субъектов туризма, таких как туроператоры, турагентства и туристы, а также договорные отношения.

Предмет исследования. Предметом исследования являются правовые нормы, регулирующие международный туризм, включая национальное законодательство, договоры платных услуг, посреднические договоры, а также недостатки и возможности их совершенствования в Республике Таджикистан. Исследование ориентировано на анализ нормативных правовых актов и международных соглашений.

Этапы, место и период исследования. Диссертационное исследование проводилось в три этапа, каждый из которых связан с определенными историческими периодами и нормативными правовыми актами, касающимися развития международного туризма в Таджикистане. Место и период исследования определены с учетом указанных актов и направлены на анализ динамики законодательства и истории развития туристической отрасли в Таджикистане.

1. Первый этап (1991–1998): Формирование правовых основ независимости и начало регулирования туризма. Этот этап начался с провозглашения государственной

независимости Республики Таджикистан (Постановление Верховного Совета РТ от 9 сентября 1991 года, № 392) и был направлен на создание правовых основ национальной государственности. В этот период сфера туризма в Таджикистане находилась в начальной стадии и была ориентирована на организацию государственных структур и определение приоритетных направлений развития. Несмотря на трудности, связанные с гражданской войной (1992–1997), были сделаны первые шаги для развития международного туризма, включая разработку основ законодательства и определение туристических ресурсов страны.

2. Второй этап (1999–2019): Формирование национального законодательства в сфере туризма. Этот этап начался с принятия Закона РТ «О туризме» от 3 сентября 1999 года, № 824 и был направлен на формирование правовой системы регулирования туристической деятельности в Таджикистане. В этот период Таджикистан стремился представить свои туристические ресурсы на мировом рынке, однако отсутствие современной инфраструктуры и недостатки законодательства создавали препятствия. Принятые нормативные правовые акты, такие как Закон РТ «Об отходах производства и потребления» (2002, № 44) и Закон РТ «О защите прав потребителей» (2004, № 72), были ориентированы на общее регулирование туристических отношений, но не в полной мере соответствовали особенностям международного туризма.

3. Третий этап (2020–по настоящее время): Совершенствование законодательства и укрепление международного сотрудничества. Этот этап начался с принятия Закона РТ «О туризме» от 7 августа 2020 года, № 1718 и внесенных в него изменений и дополнений Законом РТ от 13 ноября 2024 года, № 2104, которые формируют современную правовую основу туристической деятельности. В этот период Таджикистан уделяет особое

внимание укреплению международного сотрудничества, включая заключение двусторонних соглашений с Грузией, Турцией, Палестиной, Катаром и многосторонних соглашений в рамках Шанхайской организации сотрудничества. Принятые нормативные правовые акты, включая постановления Правительства РТ за 2021–2024 годы, направлены на развитие туристической инфраструктуры, сертификацию услуг и привлечение иностранного капитала. Этот этап способствует реализации Стратегии развития туризма на период до 2030 года (Постановление Правительства РТ от 29 декабря 2022 года, № 631) и региональных программ развития туризма (например, Программа развития туристической зоны «Рогун»).

Исследование охватывает период с 1991 по 2024 годы, который определен указанными тремя этапами: 1991–1998 – период формирования независимости и начала регулирования туризма; 1999–2019 – период формирования национального законодательства и попыток представления Таджикистана на мировом туристическом рынке; 2020–2024 – период совершенствования законодательства, укрепления международного сотрудничества и реализации Стратегии развития туризма. Период исследования определен с учетом упомянутых нормативных правовых актов, отражающих динамику развития туристического законодательства Таджикистана. Анализ этих актов позволил выявить недостатки законодательства, достижения и перспективы развития международного туризма в Таджикистане.

Этапы, место и период исследования определены с целью исторического анализа развития туристического законодательства Таджикистана, выявления его недостатков и предложения путей совершенствования с учетом международных стандартов. Упомянутые нормативные правовые акты, начиная с провозглашения независимости (1991) и заканчивая последними

изменениями в законодательстве (2024), составили основу исторического и сравнительного анализа исследования.

Теоретическая основа исследования. Теоретическую основу исследования составляют работы международных и национальных ученых. В частности, труды Александровой А.Ю., Борисова К.Г., Богуславского М.М. и Зыкина И.С. [44] посвящены анализу понятия, видов и правового регулирования международного туризма. На национальном уровне работы Сангинзоды Д.Ш. ориентированы на изучение особенностей законодательства Таджикистана в сфере туризма и выявление его недостатков. Также учтены рекомендации Всемирной туристской организации (UNWTO), такие как International Recommendations on Tourism Statistics (IRTS) [13], и международные нормы, включая Конвенцию ООН о договорах международной купли-продажи товаров (1980) [11] и Конвенцию о этике туризма [7]. Эти источники составляют теоретическую основу исследования и служат для сравнительного анализа законодательства Таджикистана и международных стандартов.

Практическая основа исследования. Практическую основу исследования составляют нормативные правовые акты Республики Таджикистан, включая Закон РТ «О туризме» (от 7 августа 2020 года, № 1718) [2], Гражданский кодекс РТ (от 24 декабря 2022 года, № 1918) [1], постановления Правительства РТ, такие как № 541 (от 30 декабря 2021 года) [4], № 542 (от 30 декабря 2021 года) [220], № 327 (от 27 августа 2021 года) [3] и № 631 (от 29 декабря 2022 года) [9], а также международные соглашения, включая Соглашение Шанхайской организации сотрудничества о развитии сотрудничества в сфере туризма (16 сентября 2022 года) [8]. Также использован практический опыт передовых стран, таких как Грузия (Постановление Правительства РТ от 1 июня 2024 года, № 310) [10] и Турция (Постановление Правительства РТ от 26 февраля 2022 года, № 47) [6], для

сравнения и разработки рекомендаций. Эти источники позволили выявить недостатки законодательства Таджикистана и предложить пути его совершенствования.

Методологическая основа исследования.

Исследование базируется на следующих методах:

- Сравнительно-правовой анализ: Этот метод использован для сравнения законодательства Таджикистана с международными стандартами и опытом передовых стран. Например, сравнение Закона РТ «О туризме» с рекомендациями UNWTO позволило выявить его недостатки.

- Исторический анализ: Этот метод применен для изучения истории развития туристического законодательства Таджикистана, включая изменения, внесенные в 2020–2024 годах.

- Системный анализ: Этот метод использован для рассмотрения правовых отношений в рамках единой системы регулирования международного туризма, включая Договор возмездного оказания услуг (ДВОУ) и посреднические договоры (ПД).

Эмпирическая основа исследования. Эмпирическую основу исследования составляют анализ нормативных правовых актов Республики Таджикистан, включая законы, постановления Правительства РТ и международные соглашения, а также статистические данные UNWTO и практический опыт передовых стран. Например, статистика UNWTO показывает, что в 2023 году международные поездки выросли на 44%, что подчеркивает важность правового регулирования сферы туризма. Кроме того, анализ опыта Грузии и Турции позволил изучить эффективные механизмы регулирования внешнеэкономических договоров (ВЭД). Исследование напрямую связано с национальными программами Республики Таджикистан, включая Стратегию развития туризма в Республике Таджикистан на период до 2030 года (Постановление Правительства РТ от 29 декабря 2022

года, № 631). Эта стратегия направлена на развитие туристической инфраструктуры, привлечение иностранного капитала и повышение качества услуг в сфере туризма. Исследование, предлагая практические рекомендации по совершенствованию национального законодательства, способствует реализации этой стратегии.

Также исследование согласуется с Планом мероприятий по реализации Стратегии развития туризма на 2023–2026 годы и Программой развития туристической зоны «Рогун» на 2024–2028 годы (Постановление Правительства РТ от 29 апреля 2023 года, № 187). Программа «Рогун» ориентирована на привлечение иностранных туристов в регион Рогуну путем создания современной инфраструктуры и проведения культурных мероприятий, однако отсутствие эффективного правового регулирования ВЭД создает препятствия. Исследование, предлагая пути решения этих проблем, способствует реализации программы.

На международном уровне исследование соответствует рекомендациям UNWTO, включая International Recommendations on Tourism Statistics (IRTS), и Конвенции об этике туризма (Указ Президента РТ от 7 сентября 2022 года, № 452). Эти документы подчеркивают важность адаптации национального законодательства к международным стандартам для устойчивого развития туризма. Исследование, предлагая рекомендации по адаптации законодательства Таджикистана к этим стандартам, способствует реализации данных рекомендаций.

Исследование также связано с международными соглашениями Таджикистана, такими как Соглашение Шанхайской организации сотрудничества о развитии сотрудничества в сфере туризма (Постановление Правительства РТ от 27 марта 2023 года, № 113). Это соглашение направлено на развитие регионального

сотрудничества в сфере туризма, и исследование, предлагая пути совершенствования национального законодательства, способствует его реализации.

Научная новизна исследования. Научная новизна исследования заключается в следующем: детальный анализ недостатков законодательства Таджикистана в регулировании международного туризма, который мало изучен в таджикской научной литературе; предложение новой модели правового регулирования договоров платных услуг и посреднических договоров с учетом международного опыта и стандартов UNWTO; разработка практических рекомендаций по адаптации законодательства Таджикистана к международным стандартам, которые могут способствовать развитию туристической отрасли страны.

Положения, выносимые на защиту:

1. Международный туризм является видом предпринимательской деятельности, охватывающим поездки физических лиц в Таджикистан и граждан Таджикистана за рубеж с различными целями, такими как отдых, изучение культуры, лечение, бизнес и международное общение. Эта деятельность не только способствует увеличению экономического дохода страны, но и служит культурному обмену, укреплению международных отношений и устойчивому развитию природных и исторических ресурсов. Основной особенностью международного туризма является участие различных международных субъектов, таких как туристы, туроператоры, турагентства и поставщики услуг. Для полного использования потенциала этой сферы необходимо четко определить понятие международного туризма в национальном законодательстве, конкретизировать его виды и требования. Международный туризм включает различные виды, каждый из которых основан на конкретных целях поездки, особенностях организации и потребностях туристов, и в

Таджикистане развиты следующие виды: культурный туризм; экологический туризм; лечебный туризм; деловой туризм; альпинизм и другие.

2. Внешнеэкономические договоры (ВЭД) в сфере международного туризма представляют собой соглашения между юридическими субъектами Республики Таджикистан и иностранными физическими или юридическими лицами, направленные на организацию туристических услуг, таких как отдых, культурные поездки, лечение и деловые мероприятия. Эти договоры регулируют отношения по оказанию услуг с участием международных туристических субъектов. Основной особенностью ВЭД является их транснациональный характер, необходимость соблюдения международных норм и сложность правового регулирования, поскольку они опираются на национальное законодательство сторон и стандарты UNWTO. Основные виды ВЭД в сфере международного туризма включают: 1) Договор возмездного оказания услуг (ДВОУ) – направлен на оказание прямых туристических услуг, таких как проживание в гостинице или услуги гида; 2) Посреднический договор (ПД) – ориентирован на организацию услуг турагентствами; 3) Договор транспортных услуг – охватывает перевозку туристов самолетами, поездами или автобусами.

3. Договор возмездного оказания услуг (ДВОУ), посреднические договоры (ПД) и договоры транспортных услуг (ДТУ) в сфере международного туризма составляют основные виды внешнеэкономических договоров и сталкиваются с многочисленными правовыми неясностями в законодательстве Таджикистана. ДВОУ направлены на оказание прямых туристических услуг, таких как проживание в гостиницах Душанбе или услуги гидов на Памире, обязывая поставщика обеспечить качество услуг, а клиента – оплатить их, однако отсутствие конкретных норм в Гражданском кодексе РТ (статьи 859–864) приводит

к снижению качества. ПД ориентированы на организацию услуг посредниками, такими как турагентства, но их ответственность часто остается неясной, что приводит к правовым спорам с иностранными туристами. ДТУ направлены на транспортировку туристов (самолетами, поездами), но в Таджикистане страдают от отсутствия современной инфраструктуры и конкретных норм. Соотношение этих договоров заключается в том, что ДВОУ обеспечивает прямое оказание услуг, ПД – их организацию, а ДТУ – техническое условие поездки, однако в законодательстве Таджикистана их различия четко не определены. Эта неясность вызывает недоразумения в ответственности сторон и снижение доверия туристов. Для решения этих проблем необходимо совершенствовать законодательство, четко определяя соотношение этих договоров, и ввести конкретные нормы по ответственности и качеству услуг.

4. Право в отношении внешнеэкономических договоров в сфере международного туризма включает совокупность правовых норм, определяющих права, обязанности, ответственность и интересы сторон договора – туроператоров, турагентств, поставщиков услуг и иностранных туристов. Для определения права в ВЭД необходимо четко установить ответственность поставщиков услуг (гостиниц, гидов), посредников (турагентств) и перевозчиков, а также конкретизировать порядок компенсации ущерба туристам. Эти меры могут повысить прозрачность договорных отношений и способствовать увеличению привлекательности Таджикистана для иностранных туристов. Для этого необходимо адаптировать законодательство к международным нормам, таким как Конвенция CСV, и создать механизмы арбитража.

Степень достоверности результатов исследования. Достоверность результатов исследования обеспечена использованием надежных научных источников, включая

литературу международных и национальных исследователей, нормативные правовые акты РТ и международные соглашения, а также статистику UNWTO. Сравнительный анализ законодательства Таджикистана с опытом передовых стран также способствовал достоверности результатов.

Личный вклад соискателя ученой степени в исследование. Соискатель лично провел анализ научной литературы, нормативных правовых актов и практического опыта, разработал новую модель правового регулирования ВЭД. Предложенные рекомендации, включая совершенствование норм регулирования ДВОУ и ПД, также разработаны соискателем. Кроме того, соискатель активно участвовал в научных конференциях, представляя результаты исследования.

Апробация и внедрение результатов исследования. Диссертация была рассмотрена на заседании кафедры предпринимательского и коммерческого права юридического факультета Таджикского национального университета от 19 мая 2025 года (протокол № 10) и рекомендована к защите. Материалы исследования также отражены в докладах автора на следующих республиканских и международных конференциях:

- международная научно-практическая конференция на тему: «Развитие законодательства в сфере предпринимательства, торговли и туризма в период государственной независимости Республики Таджикистан». Доклад на тему: «Научные и практические основы правового регулирования международного туризма в Республике Таджикистан» (г. Душанбе, 18 мая 2018 г.).

- республиканская научно-теоретическая конференция преподавателей и сотрудников ТНУ, посвященная «Годам развития села, туризма и народных ремесел (2019–2021 годы)» и «400-летию Миробида

Сайидои Насафи». Доклад на тему: «Некоторые мысли о международном туризме» (г. Душанбе, 15 апреля 2019 г.).

- международная научно-теоретическая конференция на тему: «Конституция Республики Таджикистан и национальная правовая система: основы развития и перспективы юридической науки», посвященная «25-летию принятия Конституции Республики Таджикистан» и «70-летию юридического факультета Таджикского национального университета». Доклад на тему: «Договор возмездного оказания услуг как виды внешнеэкономических сделок в сфере туризма» (г. Душанбе, 5 ноября 2019 г.).

-VII Международная научно-практическая конференция «Актуальные вопросы юриспруденции». Доклад на тему: «Понятие и виды внешнеэкономических сделок в сфере международного туризма» (г. Душанбе, 30 апреля 2020 г.).

- республиканская научно-практическая конференция на тему: «Актуальные вопросы законодательства о развитии села, туризма и народных ремесел». Доклад на тему: «Нормативные акты национального законодательства, регулирующие международный туризм» (г. Душанбе, 8 октября 2020 г.).

Публикации по теме диссертации. Факты, выводы, рекомендации и предложения, изложенные в данной научной работе, отражены в 10 научных статьях. Из них 5 статьи опубликованы в рецензируемых журналах Высшей аттестационной комиссии при Президенте Республики Таджикистан.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, трех глав, заключения, списка литературы и приложений. Общий объем диссертации составляет 202 страниц.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ ДИССЕРТАЦИИ

Во введении определены значимость темы исследования, степень ее теоретической и практической разработанности, методы, использованные в процессе исследования, нормативная база, научная новизна и положения, разработанные на этой основе и выносимые на защиту, а также теоретическая и практическая значимость диссертации и результаты апробации исследования.

Глава первая диссертации **«Общая характеристика правового регулирования международного туризма»** посвящена анализу понятия и видов международного туризма, понятия и видов внешнеэкономических договоров в сфере международного туризма, а также правовых источников, регулирующих международный туризм.

Первый параграф первой главы **«Понятие и виды международного туризма»**. Автор отмечает, что международный туризм определяется как деятельность, при которой физические лица путешествуют из одной страны в другую с различными целями, такими как отдых, работа, учеба, лечение или изучение культуры. Согласно рекомендациям Всемирной туристской организации (UNWTO), международный туризм охватывает социальные, экономические и культурные отношения, способствуя развитию национальной экономики и укреплению международного сотрудничества. В Республике Таджикистан международный туризм является одним из приоритетных направлений экономики, а уникальные природные и культурные ресурсы, такие как горы Памира, водохранилище Рогуна и исторические памятники, создают значительные возможности для

привлечения иностранных туристов. По данным Министерства культуры Таджикистана, в 2024 году страну посетили более 1,2 миллиона иностранных туристов, что на 20% больше, чем в 2023 году. Однако отсутствие совершенного правового регулирования и современной инфраструктуры создает серьезные препятствия для полного использования этого потенциала. Стратегия развития туризма в Таджикистане до 2030 года ставит цель увеличить количество иностранных туристов до 2 миллионов к 2030 году, что требует адаптации национального законодательства к международным стандартам.

Международный туризм включает сложные правовые отношения, регулирование которых связано с адаптацией национального законодательства к международным стандартам. Согласно Гражданскому кодексу Республики Таджикистан (статьи 859–864), договоры на туристические услуги должны соответствовать определенным требованиям, однако эти нормы недостаточны для регулирования международных отношений. Закон РТ «О защите прав потребителей» (№ 72, 2004) также не обеспечивает эффективные механизмы защиты прав туристов. Например, отсутствие конкретных норм для сертификации гидов, лечебных центров и качества услуг приводит к правовым спорам. Рекомендации UNWTO, включая Глобальный кодекс этики туризма (1999), подчеркивают, что регулирование туризма должно быть направлено на защиту окружающей среды, уважение местных культур и обеспечение социальной справедливости. В Таджикистане постановления правительства, такие как Постановление № 200 от 30 марта 2024 года о взимании платы за экологический

туризм, не полностью соответствуют требованиям UNWTO, поскольку защита окружающей среды и устойчивое развитие регионов недостаточно регулируются. Для решения этих проблем необходимо совершенствовать национальное законодательство с учетом международных стандартов и укреплять механизмы защиты прав туристов.

По мнению автора, международный туризм классифицируется по целям поездок на следующие виды: рекреационный, деловой, лечебный, образовательный, культурный, экологический и альпинистский.

- Рекреационный туризм: Ориентирован на отдых в природных и исторических зонах, составляет около 50% мировых международных поездок. В Таджикистане регионы Фанских гор, озеро Искандеркул и Памир привлекательны для рекреационных туристов, но отсутствие современных гостиниц и профессиональных гидов создает препятствия.

- Деловой туризм: Направлен на поездки для участия в конференциях и выставках, составляет 12% мировых поездок. В Таджикистане Душанбе известен деловыми мероприятиями, такими как Международный форум предпринимательства, но отсутствие конференц-центров международного уровня ограничивает развитие.

- Лечебный туризм: Ориентирован на лечение и восстановление здоровья, составляет 10% поездок. Целебные источники ГармчаПДы и Обгарма в Таджикистане обладают высоким потенциалом, но отсутствие сертификации медицинских центров и инфраструктуры создает барьеры.

- Образовательный туризм: Направлен на обучение и обмен опытом, составляет 8% поездок. В Таджикистане

международные образовательные программы в Душанбе и Худжанде развиваются, но необходимы соглашения о признании дипломов.

- Культурный туризм: Ориентирован на изучение исторического наследия и традиций, в Таджикистане популярен благодаря памятникам Худжанда, Пенджикента и праздникам Навруза. Отсутствие инфраструктуры и правового регулирования услуг ограничивает развитие.

- Экологический и альпинистский туризм: Национальный парк Памира и Фанские горы привлекательны для этих видов, но недостаточное законодательство по охране окружающей среды создает препятствия.

Таджикистан обладает высоким потенциалом для развития этих видов туризма, но отсутствие совершенного законодательства, сертификации услуг и инфраструктуры являются основными барьерами.

Опыт передовых стран показывает, что эффективное регулирование международного туризма способствует экономическому и культурному развитию. Например, Таиланд благодаря упрощению визового режима и сертификации медицинских центров привлек 28 миллионов туристов в 2023 году. Франция с законами о защите культурного наследия и безопасности туристов приняла 90 миллионов туристов. Сингапур лидирует в деловом туризме благодаря современной инфраструктуре и прозрачным законам. Эти примеры важны для Таджикистана.

В заключение параграфа автор делает вывод, что международный туризм является видом предпринимательской деятельности, охватывающим

поездки физических лиц в Таджикистан и граждан Таджикистана за рубеж с различными целями, такими как отдых, изучение культуры, лечение, бизнес и международное общение. Эта деятельность способствует увеличению экономического дохода страны, культурному обмену, укреплению международных отношений и устойчивому развитию природных и исторических ресурсов. Основной особенностью международного туризма является участие различных международных субъектов, таких как туристы, туроператоры, турагентства и поставщики услуг. Для полного использования потенциала этой сферы необходимо четко определить понятие международного туризма в национальном законодательстве, конкретизировать его виды и требования. Международный туризм включает различные виды, основанные на конкретных целях поездки, особенностях организации и потребностях туристов, и в Таджикистане развиты культурный, экологический, лечебный, деловой, альпинистский и другие виды туризма.

Параграф второй первой главы **«Понятие и виды внешнеэкономических договоров в сфере международного туризма»**. Автор отмечает, что внешнеэкономические договоры (ВЭД) в сфере международного туризма включают соглашения, заключаемые между юридическими субъектами разных стран и направленные на организацию туристических услуг, таких как отдых, лечение, культурные и деловые мероприятия. Эти договоры приобретают особую значимость в условиях глобализации, способствуя развитию национальной экономики и укреплению международного сотрудничества. В Республике Таджикистан ВЭД в сфере туризма регулируются Гражданским кодексом РТ (статьи

859–864) и Законом РТ «О туризме» (№ 1718, 2020), однако отсутствие конкретных норм для этих договоров вызывает правовые проблемы. По данным Комитета по развитию туризма Таджикистана, в 2024 году было заключено более 200 международных договоров с иностранными компаниями, в основном связанных с экскурсиями и гостиничными услугами. ВЭД не только регулируют коммерческие отношения, но и способствуют увеличению туристического потока, привлечению иностранного капитала и популяризации культурного наследия Таджикистана, такого как Саразм и Памир.

ВЭД в сфере международного туризма обладают следующими особенностями: транснациональный характер, необходимость соблюдения международных норм и сложность правового регулирования, поскольку они опираются на национальное законодательство сторон и рекомендации UNWTO. Основные виды ВЭД включают:

- Договор возмездного оказания услуг (ДВОУ): Направлены на оказание прямых услуг, таких как размещение, услуги гидов и экскурсии. Например, договоры с гостиницами Турции для таджикских туристов.

- Посреднические договоры (ПД): Ориентированы на организацию услуг турагентствами. Например, договоры с узбекскими турагентствами для продвижения маршрутов по Самарканду.

- Транспортные договоры: Охватывают перевозку туристов самолетами или автобусами, например, чартерные договоры с Turkish Airlines для рейсов в Анталию.

ДВОУ и ПД в Таджикистане регулируются Гражданским кодексом РТ, однако отсутствие конкретных норм, учитывающих международные особенности,

приводит к недоразумениям в отношениях между туроператорами, турагентствами и туристами. Транспортные договоры также сталкиваются с проблемами, связанными с отсутствием современной инфраструктуры и международных соглашений.

Регулирование ВЭД в Таджикистане сталкивается со следующими проблемами:

- Отсутствие конкретных норм: Статьи 859–864 Гражданского кодекса РТ недостаточны для регулирования сложных международных отношений, так как не адаптированы к разнообразию услуг и участию иностранных сторон.

- Неясность ответственности: В ПД ответственность посредников и поставщиков услуг четко не определена, что приводит к правовым спорам.

- Недостаточная инфраструктура: Отсутствие современных гостиниц, конференц-центров и дорог снижает качество услуг.

- Недостаток правового опыта: Отсутствие специальных нормативных актов, регулирующих ВЭД, и недостаточная адаптация к стандартам UNWTO создают проблемы.

Международный опыт демонстрирует пути решения этих проблем. Например, Таиланд благодаря сертификации услуг в 2023 году привлек 28 миллионов туристов. Франция с законами о защите прав потребителей приняла 90 миллионов туристов. Сингапур лидирует в деловом туризме благодаря прозрачным соглашениям. Грузия за счет эффективного регулирования экологического и культурного туризма увеличила международные поездки. Таджикистан может

использовать этот опыт, особенно в сертификации услуг и упрощении визового режима.

Для совершенствования регулирования ВЭД в сфере международного туризма в Таджикистане предлагаются следующие рекомендации:

- Совершенствование законодательства: Разработка специальных нормативных актов для регулирования ДВОУ, ПД и транспортных договоров с учетом рекомендаций UNWTO (Глобальный кодекс этики туризма) и Конвенции ООН о договорах международной купли-продажи товаров.

- Четкое определение ответственности: Уточнение обязанностей посредников и поставщиков услуг в ПД для предотвращения правовых споров.

- Развитие инфраструктуры: Инвестиции в гостиницы, конференц-центры и современные дороги за счет привлечения иностранного капитала.

- Введение сертификации: Разработка стандартов сертификации туристических услуг, таких как услуги гидов и гостиниц, в соответствии с международными стандартами.

- Укрепление сотрудничества: Заключение двусторонних соглашений с соседними странами (Узбекистан, Турция) для регулирования транспортных и экскурсионных услуг.

- Сотрудничество с UNWTO: Использование программы ST-EP (Устойчивый туризм – гарантия искоренения бедности) для развития экологического и лечебного туризма, особенно в районе Гармчашма.

ВЭД в сфере международного туризма имеют большое значение для регулирования транснациональных коммерческих отношений, обеспечения прозрачности и

защиты прав сторон в Таджикистане. Они охватывают комплексные или отдельные туристические услуги, такие как размещение, транспорт и экскурсии. Несмотря на высокий потенциал Таджикистана, проблемы, связанные с отсутствием конкретных норм, неясностью ответственности и недостаточной инфраструктурой, ограничивают развитие. Совершенствование законодательства, уточнение ответственности сторон, развитие инфраструктуры и сотрудничество с UNWTO могут решить эти проблемы. Опыт передовых стран, таких как Таиланд, Франция и Грузия, показывает, что эффективное регулирование ВЭД способствует увеличению международных поездок, повышению качества услуг и развитию национальной экономики. Реализация Стратегии развития туризма до 2030 года может превратить Таджикистан в важный туристический центр региона.

В заключение подраздела автор делает вывод, что внешнеэкономические договоры в сфере международного туризма представляют собой соглашения между юридическими субъектами Республики Таджикистан и иностранными физическими или юридическими лицами, направленные на организацию туристических услуг, таких как отдых, культурные поездки, лечение и деловые мероприятия. Эти договоры регулируют отношения по оказанию услуг с участием международных туристических субъектов. Основной особенностью ВЭД является их транснациональный характер, необходимость соблюдения международных норм и сложность правового регулирования, поскольку они опираются на национальное законодательство сторон и стандарты UNWTO. Основные виды ВЭД в сфере международного

туризма включают: 1) Договор возмездного оказания услуг (ДВОУ) – направлен на оказание прямых услуг, таких как проживание в гостинице или услуги гида; 2) Посреднический договор (ПД) – ориентирован на организацию услуг турагентствами; 3) Договор транспортных услуг – охватывает перевозку туристов самолетами, поездами или автобусами.

Подраздел третий первой главы **«Правовые источники, регулирующие международный туризм»**. Автор отмечает, что правовые источники, регулирующие международный туризм, включают совокупность международных и национальных нормативных правовых актов, которые регулируют деятельность туристических субъектов, таких как туроператоры, турагентства и туристы, а также договорные отношения. Эти источники имеют большое значение для обеспечения прав сторон, качества услуг и устойчивого развития международного туризма. В Республике Таджикистан международный туризм регулируется основными национальными актами, такими как Закон РТ «О туризме» (№ 1718, 2020) и Гражданский кодекс РТ (№ 1918, 2022), а также международными актами, включая Конвенцию Брюсселя (CCV, 1970) и рекомендации UNWTO. По данным UNWTO, в 2023 году глобальный доход от международного туризма достиг 1,4 триллиона долларов США, что подчеркивает экономическую и культурную значимость этой отрасли. В Таджикистане в 2024 году зарегистрировано более 1,2 миллиона иностранных туристов, но несоответствие национального законодательства международным стандартам вызывает правовые проблемы. Эти источники способствуют

увеличению туристического потока, защите культурного наследия и обеспечению безопасности туристов.

Международные источники включают международные нормативные правовые акты, двусторонние и многосторонние соглашения, а также рекомендации международных организаций. К ним относятся:

- Конвенция о международных договорах в сфере туризма (CCV, 1970): Устанавливает общие нормы для регулирования договоров платных услуг (ДВОУ) и посреднических договоров (ПД), определяет ответственность туроператоров и турагентств, защищает права туристов. В Таджикистане эта конвенция не полностью внедрена, что приводит к правовым спорам, например, к жалобам иностранных туристов на низкое качество услуг на Памире в 2023 году.

- Глобальный кодекс этики туризма (1999): Устанавливает этические нормы туристической деятельности для защиты окружающей среды, уважения местных культур и обеспечения качества услуг. Таджикистан присоединился к этому кодексу, но его реализация страдает от отсутствия сертификации услуг и контроля качества. Только 30% туристических компаний Таджикистана в 2024 году соответствовали экологическим стандартам.

- Рекомендации UNWTO: International Recommendations on Tourism Statistics (IRTS) и Standard International Classification of Tourism Activities (SICTA) определяют стандарты туристической статистики, сертификации услуг и защиты прав туристов. Отсутствие точной туристической статистики в Таджикистане препятствует анализу рынка.

- Международные соглашения: Двусторонние соглашения с Грузией (Постановление № 310, 2024) и Турцией (Постановление № 47, 2022), а также многосторонние в рамках ШОС (Постановление № 113, 2023) способствуют упрощению визового режима и проведению совместных мероприятий. Соглашение с Турцией в 2024 году помогло 50 000 таджикских туристов посетить Анталию, но отсутствие конкретных норм для ВЭД ограничивает реализацию.

Национальные источники Таджикистана включают законы, постановления Правительства и другие нормативные акты:

- Закон РТ «О туризме» (№ 1718, 2020): Формирует правовую основу туристической деятельности, определяет нормы деятельности туроператоров и турагентств. Изменения 2024 года (№ 2104) усовершенствовали сертификацию услуг и защиту прав туристов, но не полностью адаптированы к регулированию ВЭД, что приводит к правовым спорам.

- Гражданский кодекс РТ (№ 1918, 2022): Статьи 859–864 generale нормы для договоров платных услуг и посреднических договоров, но не адаптированы к международным особенностям, включая участие иностранных сторон.

- Закон РТ «О защите прав потребителей» (№ 72, 2004): Защищает права туристов, но уделяет недостаточное внимание международным спорам, что снижает доверие иностранных туристов.

- Постановления Правительства РТ: Постановления № 327 (2021) о Кадастре туристических ресурсов, № 239 (2022) о сертификации туристических продуктов и № 631 (2022) о Стратегии развития туризма до 2030 года

способствуют развитию инфраструктуры и привлечению капитала, но не полностью охватывают ВЭД и защиту прав иностранных туристов.

Проблемы регулирования международного туризма в Таджикистане:

- Несоответствие международным стандартам: Национальное законодательство не полностью адаптировано к Конвенции CCV, Кодексу этики туризма и рекомендациям UNWTO, что снижает конкурентоспособность Таджикистана на мировом рынке.

- Неясность норм: Отсутствие конкретных норм для регулирования ВЭД, таких как ДВОУ и ПД, приводит к правовым спорам, например, к жалобам туристов на низкое качество услуг на Памире.

- Недостаток практических механизмов: Международные соглашения (с Грузией, Турцией) и постановления Правительства страдают от отсутствия механизмов реализации, таких как страхование туристов.

- Недостаточная инфраструктура: Отсутствие современных гостиниц, конференц-центров и безопасных дорог снижает качество услуг.

Международный опыт показывает пути решения. Таиланд с сертификацией услуг и защитой прав туристов привлек 28 миллионов туристов в 2023 году. Франция с совершенными законами о защите потребителей приняла 90 миллионов туристов. Грузия увеличила поездки за счет регулирования экологического и культурного туризма. Малайзия имеет строгие законы для защиты окружающей среды в национальных парках. Таджикистан может использовать этот опыт в сертификации, упрощении визового режима и охране окружающей среды.

Рекомендации автора для совершенствования правового регулирования международного туризма в Таджикистане:

- Адаптация законодательства: Включение норм Конвенции CCV, Кодекса этики туризма и рекомендаций UNWTO (IRTS, SICTA) в национальное законодательство для защиты прав туристов, окружающей среды и культурного наследия.

- Разработка специальных актов: Принятие законов для регулирования ВЭД, сертификации услуг (гидов, гостиниц) и определения ответственности сторон в соответствии с международными стандартами.

- Улучшение инфраструктуры: Инвестиции в гостиницы, конференц-центры и дороги за счет привлечения иностранного капитала для повышения качества услуг.

- Укрепление сотрудничества: Заключение двусторонних соглашений с соседними странами (Узбекистан, Турция) и реализация соглашений ШОС для упрощения визового режима и проведения совместных мероприятий, таких как продвижение Шелкового пути.

- Сотрудничество с UNWTO: Использование программы ST-EP для развития экологического и лечебного туризма, особенно в районе ГармчаПДы.

- Повышение качества туристической статистики: Разработка системы точной туристической статистики в соответствии с IRTS для анализа рынка, привлечения инвестиций и повышения конкурентоспособности.

Глава вторая диссертации **«Особенности правового регулирования внешнеэкономических договоров в сфере международного туризма»** посвящена анализу договора платных услуг как вида внешнеэкономических договоров в

сфере международного туризма, посреднического договора как вида внешнеэкономических договоров в сфере международного туризма, а также определению прав в отношении внешнеэкономических договоров в сфере международного туризма.

Подраздел первый второй главы **«Договор платных услуг как вид внешнеэкономических договоров в сфере международного туризма»**. Автор отмечает, что договор возмездного оказания услуг (ДВОУ) является одним из основных видов внешнеэкономических договоров (ВЭД) в сфере международного туризма, регулируя отношения между поставщиком услуг (гостиницей, гидом, организатором культурных мероприятий) и клиентом (туристом или турагентством). Эти договоры приобретают особую значимость в условиях роста международных поездок, способствуя обеспечению качества услуг, защите прав сторон и развитию национальной экономики. В Республике Таджикистан ДВОУ регулируются Гражданским кодексом РТ (статьи 859–864) и Законом РТ «О туризме» (№ 1718, 2020), однако отсутствие конкретных норм для международных услуг вызывает правовые проблемы. ДВОУ в сфере международного туризма обладает следующими особенностями:

- **Международный характер:** Стороны договора из разных стран, что требует многостороннего правового регулирования, включая международное частное право.

- **Разнообразие услуг:** Охватывает услуги гостиниц, гидов, культурных мероприятий, лечебных и транспортных услуг.

- **Сложность регулирования:** Соответствует национальному законодательству сторон и

международным актам, таким как Венская конвенция (1980).

- Значимость качества: Качество услуг влияет на впечатления туристов и репутацию страны.

Виды ДВОУ в Таджикистане:

- Услуги гостиниц: Договоры с гостиницами Hilton и Radisson в Душанбе для размещения туристов.

- Услуги гидов и экскурсий: Экскурсии в Саразм и Искандеркул, но отсутствие профессиональных гидов создает проблемы.

- Транспорт: Чартерные договоры с Turkish Airlines для рейсов в Анталию.

- Лечение: Услуги в Гармчашме, страдающие от отсутствия сертификации.

- Культурные мероприятия: Фестивали Навруза, ограниченные недостаточной инфраструктурой.

Эти виды способствуют увеличению туристического потока, но отсутствие конкретных норм снижает качество.

Проблемы регулирования ДВОУ в Таджикистане:

- Отсутствие конкретных норм: Статьи 859–864 Гражданского кодекса РТ не адаптированы к международным особенностям, что приводит к правовым спорам, например, спору 2023 года между таджикской компанией и иностранной гостиницей.

- Неясность ответственности: Договоры часто не определяют четко условия компенсации, что снижает доверие туристов.

- Недостаточная инфраструктура: Отсутствие современных гостиниц, профессиональных гидов и медицинских центров ухудшает качество услуг.

- Недостаток сертификации: Лишь 40% гостиниц в 2024 году соответствовали международным стандартам.

Международный опыт показывает пути решения. Таиланд благодаря сертификации услуг привлёк 28 миллионов туристов в 2023 году. Франция с законами о защите прав потребителей приняла 90 миллионов туристов. Грузия увеличила поездки за счёт регулирования экологических услуг. Эти примеры важны для Таджикистана в сертификации и охране окружающей среды.

Рекомендации автора для совершенствования регулирования ДВОУ в Таджикистане:

- Адаптация законодательства: Включение норм Конвенции CCV (1970) и Кодекса этики туризма UNWTO в Гражданский кодекс РТ для защиты прав сторон.

- Разработка конкретных норм: Принятие актов для сертификации гостиниц, гидов и лечебных центров в соответствии со стандартами UNWTO.

- Улучшение инфраструктуры: Инвестиции в гостиницы, медицинские центры и дороги за счёт иностранного капитала.

- Введение страхования: Создание системы международного страхования туристов для компенсации ущерба при отмене поездок.

- Укрепление сотрудничества: Заключение двусторонних соглашений с Турцией и Индией для регулирования лечебных и экскурсионных услуг.

- Сотрудничество с UNWTO: Использование программы ST-EP для развития экологического и лечебного туризма, особенно в Гармчашме.

Договор возмездного оказания услуг (ДВОУ) в сфере международного туризма важен для регулирования транснациональных коммерческих отношений,

обеспечения прозрачности и защиты прав сторон. В Таджикистане ДВОУ охватывает услуги гостиниц, гидов, транспорта, лечения и культурных мероприятий.

Подраздел второй второй главы **«Посреднический договор как вид внешнеэкономических договоров в сфере международного туризма»**. Автор акцентирует внимание на распространенной форме гражданско-правового договора – посредническом договоре (ПД). ПД является одним из ключевых видов внешнеэкономических договоров в сфере международного туризма, регулируя отношения между посредником (турагентством или туроператором) и клиентом (туристом или иным лицом), при которых посредник организует туристические услуги от имени и по поручению клиента. Эти договоры приобретают особую значимость в условиях роста международных поездок, упрощая доступ туристов к услугам и повышая эффективность деятельности туристических субъектов. В Республике Таджикистан ПД регулируются Гражданским кодексом РТ (статьи 1085–1116) и Законом РТ «О туризме» (№ 1718, 2020), но отсутствие конкретных норм по ответственности посредников вызывает правовые проблемы.

ПД в сфере международного туризма обладает следующими особенностями:

- Посреднический характер: Посредник выступает организатором услуг, а не их исполнителем, и его ответственность ограничена качеством организации.

- Международный характер: Стороны из разных стран, что требует опоры на нормы международного частного права.

- Разнообразие услуг: Охватывает услуги размещения, транспорта, экскурсий и культурных мероприятий.

- Сложность ответственности: Неясность ответственности посредника и поставщика услуг приводит к правовым спорам.

Виды ПД в Таджикистане:

- Агентские: Организация услуг, таких как бронирование гостиниц и экскурсий в Саразм.

- Туроператорские: Организация полных туристических пакетов, например, поездок на Памир.

- Культурные мероприятия: Организация фестивалей Навруза, ограниченная недостаточной инфраструктурой.

Эти виды способствуют росту поездок, но неясность ответственности снижает качество.

Проблемы регулирования ПД в Таджикистане:

- Отсутствие конкретных норм: Статьи 1085–1116 Гражданского кодекса РТ не адаптированы к международным особенностям, что приводит к спорам, например, спору 2023 года между таджикским агентом и иностранными туристами.

- Неясность ответственности: Непонимание ответственности посредника и поставщика услуг снижает доверие туристов.

- Недостаточная инфраструктура: Отсутствие современных гостиниц и профессиональных гидов ухудшает качество услуг.

- Недостаток сертификации: Турагентства и туроператоры часто действуют без международной сертификации.

Международный опыт показывает пути решения. Сингапур с прозрачными законами привлек 15 миллионов туристов в 2023 году. Таиланд с сертификацией турагентств принял 28 миллионов туристов. Франция с

защитой прав потребителей привлекла 90 миллионов туристов. Грузия увеличила поездки за счет регулирования экскурсий.

Рекомендации автора для совершенствования регулирования ПД в Таджикистане:

- Адаптация законодательства: Включение норм Конвенции CCV (1970) и Кодекса этики UNWTO в Гражданский кодекс РТ для уточнения ответственности.

- Разработка конкретных норм: Принятие актов для сертификации турагентств, туроператоров и поставщиков услуг в соответствии со стандартами UNWTO.

- Улучшение инфраструктуры: Инвестиции в гостиницы, гидов и культурные центры за счет иностранного капитала.

- Введение страхования: Создание системы международного страхования туристов для компенсации ущерба.

- Укрепление сотрудничества: Заключение соглашений с Турцией и Узбекистаном для организации экскурсионных услуг.

- Сотрудничество с UNWTO: Использование программы ST-EP для развития экологического и культурного туризма.

В заключение подраздела автор приходит к выводу, что договоры поручения, комиссии и агентские договоры в правовой системе Республики Таджикистан являются важными инструментами регулирования посреднических отношений в сфере международного туризма. Несмотря на их близость по сути, они различаются по распределению прав, обязанностей и формам представительства. Для устранения недоразумений на практике необходимо совершенствовать законодательство Таджикистана в этой

области, особенно в части четкого определения полномочий и ответственности сторон. Также укрепление судебной практики и обучение специалистов в этой сфере важны для повышения эффективности использования этих договоров.

Подраздел третий второй главы **«Определение прав в отношении внешнеэкономических договоров в сфере международного туризма»**. Автор анализирует, что определение прав и обязанностей сторон в отношении внешнеэкономических договоров в сфере международного туризма имеет ключевое значение для обеспечения прозрачности, защиты интересов сторон и предотвращения правовых споров. ВЭД, такие как Договор возмездного оказания услуг и посреднические договоры, имеют сложный характер и требуют многостороннего регулирования, поскольку стороны представляют разные страны.

Особенности определения прав и обязанностей:

- Международный характер: Стороны из разных стран опираются на нормы международного частного права.

- Разнообразие отношений: ДВОУ и ПД охватывают услуги гостиниц, транспорта, гидов и культурных мероприятий.

- Сложность ответственности: Неясность ответственности сторон приводит к правовым спорам.

- Защита потребителей: Туристы нуждаются в специальной защите прав, которая в Таджикистане недостаточна.

Основные направления определения прав:

- Выбор применимого права: Стороны определяют право (например, Таджикистана или другой страны), но

неясность статей 1306–1314 Гражданского кодекса РТ создает проблемы.

- Установление обязанностей: Договоры определяют качество услуг, оплату и ответственность.

- Защита потребителей: Закон «О защите прав потребителей» не полностью адаптирован к международным отношениям.

- Разрешение споров: Используются арбитраж или судебные разбирательства, но арбитраж в Таджикистане развит слабо.

Проблемы регулирования прав и обязанностей в Таджикистане:

- Неясность норм: Гражданский кодекс РТ не адаптирован к особенностям ВЭД, включая разнообразие услуг, что приводит к спорам, например, спору 2024 года между таджикской компанией и узбекской гостиницей.

- Несоответствие стандартам: Законодательство не полностью соответствует Конвенции CСV (1970) и рекомендациям UNWTO, что снижает конкурентоспособность.

- Недостаточная защита потребителей: Закон о защите прав потребителей не адаптирован к международным отношениям, и в 2023 году 20% жалоб были связаны с этой проблемой.

- Проблемы арбитража: Международный арбитраж слабо развит, а судебные разбирательства затягиваются.

Международный опыт демонстрирует пути решения. Сингапур благодаря арбитражу и прозрачности привлек 15 миллионов туристов в 2023 году. Таиланд с сертификацией принял 28 миллионов туристов. Франция с защитой прав потребителей привлекла 90 миллионов

туристов. Грузия увеличила поездки за счет регулирования экскурсий.

В заключение подраздела автор делает вывод, что право в отношении внешнеэкономических договоров в сфере международного туризма включает совокупность правовых норм, определяющих права, обязанности, ответственность и интересы сторон договора – туроператоров, турагентств, поставщиков услуг и иностранных туристов. Для определения права в ВЭД необходимо четко установить ответственность поставщиков услуг (гостиниц, гидов), посредников (турагентств) и перевозчиков, а также конкретизировать порядок компенсации ущерба туристам. Эти меры могут повысить прозрачность договорных отношений и способствовать увеличению привлекательности Таджикистана для иностранных туристов. Для этого необходимо адаптировать законодательство к международным нормам, таким как Конвенция ССВ, и создать механизмы арбитража.

Глава третья посвящена рассмотрению **«Механизмов совершенствования правового регулирования международного туризма в Таджикистане»**, где анализируются вопросы необходимости совершенствования национального законодательства в сфере международного туризма и роли международных договоров в развитии международного туризма в Таджикистане.

Первый параграф третьей главы **«Необходимость совершенствования национального законодательства в сфере международного туризма»**. Автор указывает, что законодательство Таджикистана, включая Закон РТ «О туризме» (№ 1718, 2020) и изменения 2024 года (№ 2104),

формирует правовую основу туристической деятельности, но не полностью соответствует требованиям мирового туристического рынка. Эти акты устанавливают общие нормы для туроператоров и турагентств, но недостаточно охватывают ключевые аспекты внешнеэкономических договоров (ВЭД), таких как Договор возмездного оказания услуг (ДВОУ) и посреднические договоры (ПД), а также защиту прав иностранных туристов. Стратегия развития туризма до 2030 года (Постановление № 631, 2022) ориентирована на увеличение вклада туризма в ВВП, но отсутствие эффективного законодательства ограничивает реализацию.

Недостатки законодательства Таджикистана в сфере международного туризма:

- Неясность норм: Гражданский кодекс РТ (статьи 859–864) не адаптирован к особенностям ВЭД, включая разнообразие услуг и участие иностранных сторон, что приводит к правовым спорам.

- Несоответствие стандартам: Законодательство не полностью соответствует рекомендациям UNWTO (IRTS) и Конвенции ССВ (1970), что снижает конкурентоспособность.

- Слабая защита потребителей: Закон «О защите прав потребителей» (№ 72, 2004) не адаптирован к международным отношениям, и в 2023 году 20% жалоб были связаны с этой проблемой.

- Недостаток практических механизмов: Постановления Правительства (№ 239, № 631) страдают от отсутствия механизмов реализации, например, сертификация услуг не соответствует международным стандартам.

Эти недостатки приводят к снижению доверия туристов, увеличению правовых споров, ограничению иностранного капитала и ухудшению качества услуг в регионах, таких как Памир.

Рекомендации автора для совершенствования законодательства в сфере международного туризма:

- Принятие специальных актов: Разработка законов для регулирования ДВОУ и ПД с четкими положениями о ответственности туроператоров и турагентств.

- Адаптация к стандартам: Включение норм UNWTO (IRTS, Кодекс этики туризма) и Конвенции CCV в законодательство для обеспечения прозрачности и качества.

- Улучшение защиты потребителей: Разработка механизмов защиты прав иностранных туристов в законе о защите прав потребителей, включая компенсацию ущерба.

- Практические механизмы: Создание центров сертификации услуг (гостиниц, гидов) и подготовка профессиональных кадров.

- Международное сотрудничество: Заключение соглашений с Турцией и Грузией для упрощения визового режима и проведения совместных мероприятий.

- Сотрудничество с UNWTO: Использование программы ST-EP для развития экологического и лечебного туризма, особенно в ГармчаПДе.

Совершенствование законодательства Таджикистана в сфере международного туризма важно для повышения привлекательности страны, защиты прав туристов и развития экономики. Недостатки законодательства, такие как неясность норм, слабая защита потребителей и несоответствие стандартам UNWTO, снижают доверие туристов и инвесторов. Совершенствование

законодательства, разработка практических механизмов и международное сотрудничество могут решить эти проблемы. Опыт Таиланда, Франции и Грузии показывает, что эффективное законодательство способствует увеличению поездок и экономическому росту. Реализация Стратегии развития туризма до 2030 года может превратить Таджикистан в региональный туристический центр, увеличивая доходы, рабочие места и сохраняя наследие Памира и Саразма.

Второй параграф третьей главы **«Роль международных договоров в развитии международного туризма в Таджикистане»**. Автор подчеркивает, что международные договоры, включая двусторонние и многосторонние соглашения, играют ключевую роль в развитии международного туризма, способствуя упрощению визового режима, организации совместных мероприятий, привлечению иностранного капитала и обмену опытом. Эти договоры обеспечивают прозрачность, защиту интересов и устойчивое развитие.

Международные договоры делятся на следующие виды:

- Двусторонние: Соглашения с Грузией (Постановление № 310, 2024), Турцией (№ 47, 2022), Палестиной (№ 90, 2024) и Катаром (№ 522, 2023) направлены на упрощение визового режима и проведение совместных мероприятий.

- Многосторонние: Соглашение ШОС (№ 113, 2023) способствует региональному сотрудничеству.

- Акты UNWTO: Конвенция об этике туризма (№ 452, 2022) обеспечивает устойчивое развитие.

- Инвестиционные: Соглашение с Международной финансовой корпорацией (№ 458, 2021) развивает инфраструктуру.

Влияние договоров:

- Рост поездок: Соглашение с Турцией в 2024 году привлекло 50 000 таджикских туристов в Анталию.

- Иностранный капитал: Соглашения развивают гостиницы и конференц-центры.

- Качество услуг: Обмен опытом с Грузией улучшает сертификацию.

- Совместные мероприятия: Соглашения продвигают фестивали Навруза.

Рекомендации автора для совершенствования реализации международных договоров:

- Совершенствование законодательства: Адаптация Гражданского кодекса РТ к ВЭД с конкретными положениями о ответственности.

- Практические механизмы: Создание информационных центров и систем онлайн-бронирования.

- Подготовка кадров: Разработка программ обучения в университетах для гидов и менеджеров.

- Развитие инфраструктуры: Инвестиции в гостиницы и дороги при поддержке UNWTO.

- Новые договоры: Заключение соглашений с Италией и Китаем для обмена опытом.

Выводы и рекомендации автора по рассматриваемой теме:

- Международный туризм в Таджикистане требует четкого правового регулирования для реализации его экономического, социального и культурного потенциала.

- Совершенствование законодательства, включая адаптацию к международным стандартам (Конвенция

CCV, рекомендации UNWTO), укрепление защиты прав туристов и развитие инфраструктуры, позволит устранить существующие проблемы.

- Международные договоры играют ключевую роль в упрощении визового режима, привлечении инвестиций и продвижении культурного наследия Таджикистана, но их реализация требует правовых и практических механизмов.

- Использование опыта передовых стран (Таиланд, Франция, Грузия) в сертификации услуг, защите прав потребителей и развитии инфраструктуры может повысить конкурентоспособность Таджикистана на мировом туристическом рынке.

- Реализация Стратегии развития туризма до 2030 года с учетом предложенных рекомендаций позволит Таджикистану стать региональным туристическим центром, увеличивая доходы, рабочие места и сохраняя наследие Памира и Саразма.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На основе изучения различных аспектов рассматриваемой темы автор делает следующие выводы и рекомендации:

1. Понятие и виды международного туризма: Международный туризм определен как деятельность, охватывающая социальные, экономические и культурные отношения, способствующая развитию национальной экономики. Основные виды – культурный, экологический, лечебный и деловой – обладают высоким потенциалом в Таджикистане, но отсутствие современной инфраструктуры и недостаточное правовое регулирование создают препятствия[7-А].

2. Внешнеэкономические договоры (ВЭД): ВЭД включая договор возмездного оказания услуг (ДВОУ) и посреднические договоры (ПД), играют важную роль в сфере международного туризма. Однако в Таджикистане отсутствие конкретных норм для регулирования этих договоров, неясность ответственности сторон и недостаточная адаптация к международным стандартам приводят к правовым спорам и снижению качества услуг [9-А].

3. Правовые источники: Проанализированы международные (Конвенция ССВ, рекомендации UNWTO, двусторонние и многосторонние соглашения) и национальные (Гражданский кодекс РТ, Закон РТ «О туризме») источники, регулирующие международный туризм. Основные недостатки национального законодательства – несоответствие международным стандартам и слабость практических механизмов – являются главными препятствиями для развития отрасли[4-А].

4. Особенности регулирования ДВОУ и ПД: ДВОУ и ПД как основные виды ВЭД в сфере международного туризма имеют сложный правовой характер и требуют четких норм для определения ответственности сторон. В Таджикистане неясность этих норм и низкое качество услуг создают многочисленные проблемы[1-М].

5. Необходимость совершенствования законодательства: Национальное законодательство нуждается в серьезном совершенствовании, поскольку недостатки, такие как отсутствие конкретных норм для ВЭД, несоответствие международным стандартам и слабая защита потребителей, снижают привлекательность

Таджикистана для иностранных туристов и инвесторов[10-А].

6. Роль международных договоров: Двусторонние соглашения (с Грузией, Турцией, Катаром, Палестиной) и многосторонние (Шанхайская организация сотрудничества) способствуют упрощению визового режима, привлечению иностранного капитала и организации совместных мероприятий, но их реализация страдает от отсутствия эффективного законодательства и слабости практических механизмов[6-А].

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ПРАКТИЧЕСКОМУ ИСПОЛЬЗОВАНИЮ РЕЗУЛЬТАТОВ ИССЛЕДОВАНИЯ

1. Принятие специальных нормативных актов для регулирования внешнеэкономических договоров (ВЭД). Для обеспечения прозрачности и эффективности договорных отношений в сфере международного туризма необходимо принять специальные нормативные правовые акты для регулирования договоров платных услуг (ДВОУ) и посреднических договоров (ПД). Эти акты должны:

- Устанавливать четкие нормы для определения ответственности туроператоров, турагентств и поставщиков услуг в рамках ВЭД.

- Определять требования к качеству услуг, таких как размещение в гостиницах, услуги гидов, транспорт и культурные мероприятия, соответствующие международным стандартам.

- Предусматривать механизмы защиты прав иностранных туристов, включая порядок разрешения споров и компенсации ущерба.

2. Адаптация национального законодательства к международным стандартам. Национальное законодательство, включая Гражданский кодекс РТ и Закон РТ «О туризме», должно быть адаптировано к рекомендациям UNWTO и международным актам, таким как Конвенция о международных договорах в сфере туризма (CCV, 1970). Это важно для обеспечения прозрачности, качества услуг и конкурентоспособности Таджикистана на мировом туристическом рынке.

3. Разработка программ подготовки профессиональных кадров. Развитие международного туризма в Таджикистане зависит от подготовки профессиональных кадров, таких как гиды, менеджеры по туризму, маркетологи и сотрудники гостиниц. Недостаток высококвалифицированных специалистов приводит к снижению качества услуг и уменьшению привлекательности страны для иностранных туристов.

4. Создание современной инфраструктуры. Отсутствие современной инфраструктуры, включая гостиницы международного уровня, конференц-центры, безопасные дороги и системы онлайн-бронирования, является одним из основных препятствий для развития международного туризма в Таджикистане. Создание современной инфраструктуры за счет привлечения иностранного капитала и реализации международных договоров может повысить привлекательность страны для иностранных туристов.

5. Увеличение числа международных договоров. Международные договоры, такие как двусторонние соглашения с Грузией, Турцией, Катаром и Шанхайской организацией сотрудничества, играют важную роль в развитии международного туризма. Увеличение числа этих

договоров и совершенствование их реализации могут способствовать упрощению визового режима, организации совместных мероприятий и привлечению иностранного капитала.

6. Укрепление деятельности Комитета по развитию туризма при Правительстве РТ. Комитет по развитию туризма при Правительстве РТ как основной регулирующий орган в сфере международного туризма должен усилить свою деятельность в направлении реализации Стратегии развития туризма в Республике Таджикистан на период до 2030 года (Постановление Правительства РТ от 29 декабря 2022 года, № 631).

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМЕ ДИССЕРТАЦИИ

I. Статьи, опубликованные в журналах, издаваемых и рекомендуемых Высшей аттестационной комиссией при Президенте Республики Таджикистан:

[1-А]. Самизода, Ф.Д. Шартномаи хизматрасонии пулакӣ ҳамчун намуди аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳӣ [Матн]: / Ф.Д. Самизода // Давлатшиносӣ ва ҳуқуқи инсон. - 2020. - №1 (17). - С. 166 – 172. ISSN 2414-9217

[2-А]. Самизода, Ф.Д. Баъзе пешниҳодҳо оид ба рушди сайёҳии байналмилалӣ дар Тоҷикистон [Матн]:/ Ф.Д. Самизода // Қонунгузорӣ. - 2020. - №4 (40). - С.53-57. ISSN 2410-2903

[3-А]. Самизода, Ф.Д. Баъзе таҳлилҳо оид ба мафҳуми “Сайёҳӣ”, “Сайёҳ” ва “Сайёҳат” [Матн]: / Ф.Д. Самизода // Идоракунии давлатӣ. - 2020. - №4/2 (49). - С. 191-196. ISSN 2664-0651

[4-А]. Самизода, Ф.Д. Заминаҳои ҳуқуқии сайёҳии байналмилалӣ [Матн]: / Ф.Д. Самизода // Маҷаллаи академии ҳуқуқ. - №4 (36), 2020. - С.207-211. ISSN 2305-0535

[5-А]. Сангинзода, Д.Ш., Самизода, Ф.Д. Правовое регулирование туристической деятельности в Китае, Японии и Европейском союзе: сравнительный анализ с рекомендациями для Республики Таджикистан[Матн]: / Д.Ш. Сангинзода, Ф.Д. Самизода // Правовая жизнь. – 2025. – №3 (51). – С.102-112. ISSN 2307- 5198

II. Статьи, опубликованные в сборниках и других научно-практических изданиях:

[6-А]. Самизода, Ф.Д. Заминаҳои илмӣ ва амалии танзими ҳуқуқи сайёҳии байналмилалӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн]: /Ф.Д. Самизода// Маводи конференсияи байналмилалии илмӣ – амалӣ дар мавзӯи “Рушди қонунгузори соҳибкорӣ, тиҷоратӣ ва сайёҳӣ дар даврони Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон” (18- уми майи соли 2018). - Душанбе, 2018. - С. 171-175.

[7-А]. Самизода, Ф.Д. Баъзе андешаҳо оид ба сайёҳии байналмилалӣ[Матн]: /Ф.Д. Самизода// Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмию назариявии ҳайати устодону кормандони ДМТ баҳшида ба “Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ (солҳои 2019-2021) ва “400 – солагии Миробид Сайидои Насафӣ” Ҷилди II. – Душанбе, 2019. - С.142-143.

[8-А]. Самизода, Ф.Д. Шартномаи хизматрасонии пулакӣ ҳамчун намудҳои гуногуни аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳӣ[Матн]: /Ф.Д. Самизода //Маводи конференсияи байналмилалии илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи: «Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва низомии ҳуқуқи милли: заминаҳои рушд ва дурнамои илми ҳуқуқшиносӣ» баҳшида ба «25 - солагии қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва «70-солагии факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон» // Зери таҳрири н.и.ҳ., дотсент Раҳмон Д.С. – Душанбе, 2019. - С.100-110.

[9-А]. Самизода, Ф.Д. Определения и виды иностранных экономических сделок в международном туризме[Матн]: /Ф.Д. Самизода // Актуальные вопросы юриспруденции: материалы VII Международной научно – практической конференции (Душанбе, 30 апреля 2020 г.) – Душанбе: РТСУ, 2020. - С. 52-56.

[10-А]. Самизода, Ф.Д. Санадҳои қонунгузори миллии танзимкунандаи сайёҳии байналмилалӣ[Матн]: /Ф.Д. Самизода // Маводи конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи “Масъалаҳои мубрами қонунгузорӣ оид ба рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунароҳои мардумӣ” (8 –уми октябри соли 2020). - Душанбе, 2020. – С. 253– 262.

РҶҶҲАТИ АДАБИЁТ

I. Санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва расмӣ:

1. Кодекси маданияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 24 декабр 2022, № 1918 // Маҳзани мутамааркази иттилоотӣ-ҳуқуқии ҚТ “Адлия”. Шакли 7.0. [Заҳираи электронӣ]. Маҳбаи дастрасӣ: URL: <https://www.adlia.tj> (санаи муруҷиат: 05.05.2024).

2. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 7 августи 2020, № 1718 “Дар бораи сайёҳӣ” // Маҳзани мутамааркази иттилоотӣ-ҳуқуқии ҚТ “Адлия”. Шакли 7.0. [Заҳираи электронӣ]. Маҳбаи дастрасӣ: URL: <https://www.adlia.tj> (санаи муруҷиат: 05.05.2024).

3. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 августи 2021, № 327 “Дар бораи Тартиби пешбурди Кадастри давлатии заҳираҳои сайёҳии Ҷумҳурии Тоҷикистон” // Маҳзани мутамааркази иттилоотӣ-ҳуқуқии ҚТ “Адлия”. Шакли 7.0. [Заҳираи электронӣ]. Маҳбаи дастрасӣ: URL: <https://www.adlia.tj> (санаи муруҷиат: 05.05.2024).

4. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 декабр 2021, № 541 “Дар ҳусуси тасдиқи Ёддошти тафохум баъни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва

Ҳукумати Ҷумҳурии Ислонии Эрон оид ба ҳамкорӣ дар соҳаи сайёҳӣ” // Махзани мутамаркази иттилоотӣ-ҳуқуқии ҶТ “Адлия”. Шакли 7.0. [Захираи электронӣ]. Манбаи дастрасӣ: URL: <https://www.adlia.tj> (санаи муроҷиат: 05.05.2024).

5. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 декабра 2021, № 542 “Дар хусуси тасдиқи Ёддошти тафохум байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Ислонии Покистон оид ба ҳамкорӣ дар соҳаи сайёҳӣ, меҳмоннавозӣ ва сармоягузорӣ дар бахши сайёҳӣ” // Махзани мутамаркази иттилоотӣ-ҳуқуқии ҶТ “Адлия”. Шакли 7.0. [Захираи электронӣ]. Манбаи дастрасӣ: URL: <https://www.adlia.tj> (санаи муроҷиат: 05.05.2024).

6. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 феврал 2022, № 47 “Дар хусуси лоиҳаи Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Туркия оид ба ҳамкорӣ дар соҳаи сайёҳӣ” // Махзани мутамаркази иттилоотӣ-ҳуқуқии ҶТ “Адлия”. Шакли 7.0. [Захираи электронӣ]. Манбаи дастрасӣ: URL: <https://www.adlia.tj> (санаи муроҷиат: 05.05.2024).

7. Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 7 сентябр 2022, № 452 “Дар хусуси ҳамроҳшавии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Конвенсияи қолабӣ оид ба одоби сайёҳӣ” // Махзани мутамаркази иттилоотӣ-ҳуқуқии ҶТ “Адлия”. Шакли 7.0. [Захираи электронӣ]. Манбаи дастрасӣ: URL: <https://www.adlia.tj> (санаи муроҷиат: 05.05.2024).

8. Созишнома байни ҳукуматҳои давлатҳои аъзои Созмони ҳамкориҳои Шанхай оид ба рушди ҳамкорӣ дар соҳаи сайёҳӣ: [Қабул 16 сентябри 2022] // Махзани

мутамаккаи иттилоотӣ-ҳуқуқии ҚТ “Адлия”. Шакли 7.0. [Захираи электронӣ]. Манбаи дастрасӣ: URL: <https://www.adlia.tj> (санаи муроҷиат: 05.05.2024).

9. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 29 декабри 2022, № 631 “Дар бораи Нақшаи чорабиниҳои амалисозии Стратегияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 барои солҳои 2023–2026” // Махзани мутамаккаи иттилоотӣ-ҳуқуқии ҚТ “Адлия”. Шакли 7.0. [Захираи электронӣ]. Манбаи дастрасӣ: URL: <https://www.adlia.tj> (санаи муроҷиат: 05.05.2024).

10. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 июни 2024, № 310 “Дар хусуси лоиҳаи Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Гурҷистон оид ба ҳамкорӣ дар соҳаи сайёҳӣ” // Махзани мутамаккаи иттилоотӣ-ҳуқуқии ҚТ “Адлия”. Шакли 7.0. [Захираи электронӣ]. Манбаи дастрасӣ: URL: <https://www.adlia.tj> (санаи муроҷиат: 05.05.2024).

11. Конвенсияи Венаи СММ оид ба шартномаи хариду фурӯши байналмилалӣ мол: [Қабул 11 апрели 1980] // United Nations Treaty Series, 1980. — Vol. 1489. — P. 3.

12. Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28.12.2024 [Захираи электронӣ]. Манбаи дастрасӣ: www.president.tj (санаи муроҷиат: 10.01.2025).

II. Монографияҳо, китобҳои дарсӣ, васоити таълимӣ:

13. The Travel Industry / by Chuck Y. Gee, Dexter J. L. Choy, James C. Makens. — Westport, Connecticut: The AVI Publishing Company, Inc., 1984. — 320 p.

14. Александрова, А. Ю. Международный туризм: учебник / А. Ю. Александрова. — М.: Аспект Пресс, 2002. — 464 с.

15. Борисов, К. Г. Международный туризм и право: учеб. пособие / К. Г. Борисов. — М.: НИМП, 1999. — 208 с.

16. Богуславский, М. М. Международное частное право: учебник / М. М. Богуславский. — 5-е изд., перераб. и доп. — М.: Юристъ, 2004. — 608 с.

17. Зыкин, И. С. Внешнеэкономические операции: право и практика / И. С. Зыкин. — М.: Международные отношения, 1994. — 304 с.

18. Сангинов, Д. Ш. Туризм в Республике Таджикистан: теория и практика правового регулирования: монография / Д. Ш. Сангинов. — Душанбе: ЭР-граф, 2013. — 304 с.

19. Сангинзод, Д. Ш. Пешвои миллат ва соли маърифати ҳуқуқӣ: монография / Д. Ш. Сангинзод, К. Ш. Сангинов. — Душанбе: Балоғат, 2024. — 304 с.

20. Сангинзод, Д. Ш. Ҳуқуқи сайёҳии Чумҳурии Тоҷикистон: воситаи таълимию методӣ / Д. Ш. Сангинзод, С. Искандари. — Душанбе, 2022. — 400 с.

21. Сангинов, Д. Ш. Ҳуқуқи сайёҳии (туристии) Чумҳурии Тоҷикистон: воситаи таълимӣ / Д. Ш. Сангинов. — Душанбе: ЭР-граф, 2012. — 500 с.

III. Диссертатсия ва авторефератҳо:

22. Сангинов, Д. Ш. Правовое регулирование туристской деятельности в Республике Таджикистан: дис. ... канд. юрид. наук / Д. Ш. Сангинов. — Душанбе: ТНУ, 2010. — 193 с.

АННОТАТСИЯ

ба диссертатсияи Самизода Фурқат Давлаталӣ дар мавзӯи “Танзими ҳуқуқии сайёҳии байналмилалӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.03 - Ҳуқуқи граждани; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ

Калидвожаҳо: аҳдҳои иқтисоди беруна, танзими ҳуқуқӣ, соҳаи сайёҳӣ, сайёҳии байналмилалӣ, сарчашмаҳои сайёҳии байналмилалӣ, намудҳои сайёҳии байналмилалӣ, падидаи иқтисодӣ ва ҳуқуқӣ, иштирокчиёни муносибатҳои ҳуқуқӣ, шартномаҳо, хизматрасонӣ, шартномаи миёнаравӣ, шартномаи хизматрасонии пулакӣ, ҷавобгарии маданӣ.

Рисолаи диссертатсионии Самизода Фурқат Давлаталӣ ба проблемаи актуалии илмӣ ва амалии Танзими ҳуқуқии сайёҳии байналмилалӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бахшида шудааст. Рисоланавис қайд менамояд, ки маълум аст, ки дар бисёре аз давлатҳои сайёҳии байналмилалӣ сарчашмаи устувори даромади пулӣ буда, метавонад муносибати байналмилалӣ корӣ ва фарҳангӣ тақвият бахшад ва дар маҷму ба иқтисодиёти давлат таъсири мусбӣ мерасонад. Яке аз давлатҳое, ки бисёртар сайёҳон ба онҳо сафар мекунанд, ин Фаронса, Британияи Кабир, ИМА, инчунин Олмон мебошад. Аз нуқтаи назари ҳуқуқӣ, ҳавасмандии махсус ба ин давлатҳо на танҳо барои он, ки онҳо дорои фарҳанг ва тамаддуни қадима ҳастанд, инчунин онҳо дорои низоми ҳуқуқии пешрафта бо анъанаҳои муқарраргардида ба шумор меравад.

Дар рисола муаллиф масъалаҳои мафҳум ва намудҳои сайёҳии байналмилалӣ, мафҳум ва намудҳои аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ, сарчашмаҳои ҳуқуқии батанзимдарорандаи сайёҳии байналмилалӣ, шартномаи хизматрасонии пулакӣ ҳамчун намудҳои гуногуни аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳӣ, шартномаи миёнаравӣ ҳамчун намудҳои гуногуни аҳдҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалӣ, муайян намудани ҳуқуқ нисбати шартномаҳои иқтисоди беруна дар соҳаи сайёҳии байналмилалиро таҳлил намудааст ва пешниҳодҳо барои тақмили қонунгузорӣ дар соҳаи манзур намудааст.

АННОТАЦИЯ

**на диссертацию Самизоды Фурката Давлатали на тему
«Правовое регулирование международного туризма в
Республике Таджикистан» для получения научной степени
кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 –
Гражданское право; предпринимательское право; семейное
право; международное частное право**

Ключевые слова: внешнеэкономические договоры, правовое регулирование, сфера туризма, международный туризм, источники международного туризма, виды международного туризма, экономико-правовое явление, участники правоотношений, договоры, услуги, посреднический договор, договор возмездного оказания услуг, культурная ответственность.

Диссертация Самизоды Фурката Давлатали посвящена актуальной научно-практической проблеме правового регулирования международного туризма в Республике Таджикистан. Диссертант отмечает, что известно, что во многих странах международный туризм является стабильным источником дохода, способен укреплять международные деловые и культурные связи, оказывает положительное влияние на экономику страны. Одними из стран, куда приезжает много туристов, являются Франция, Великобритания, США, а также Германия. С юридической точки зрения эти страны представляют особый интерес не только потому, что обладают древней культурой и цивилизацией, но и потому, что имеют развитую правовую систему с устоявшимися традициями.

В диссертации автор рассматривает вопросы понятия и видов международного туризма, понятия и видов внешнеэкономических сделок в сфере международного туризма, правовых источников, регулирующих международный туризм, договоров возмездного оказания услуг как различных видов внешнеэкономических сделок в сфере международного туризма, посреднические договоры как различные виды внешнеэкономических сделок в сфере туризма, проанализировал международный туризм, определение прав по внешнеэкономическим контрактам в сфере международного туризма и внес предложения по совершенствованию законодательства в сфере туризма.

ABSTRACT

on the thesis of Samizoda Furkat Davlatali on the topic “Legal regulation of international tourism in the Republic of Tajikistan” for obtaining the scientific degree of Candidate of Legal Sciences on the specialty 12.00.03 - Civil Law; Business Law; Family Law; Private International Law.

Keywords: foreign economic contracts, legal regulation, tourism sphere, international tourism, sources of international tourism, types of international tourism, economic and legal phenomenon, participants of legal relations, contracts, services, intermediary contract, contract of reimbursable services, cultural responsibility.

The dissertation of Samizoda Furkat Davlatali is devoted to the actual scientific and practical problem of legal regulation of international tourism in the Republic of Tajikistan. The dissertant notes that it is known that in many countries international tourism is a stable source of income, is able to strengthen international business and cultural ties, has a positive impact on the economy of the country. Some of the countries where many tourists come are France, the UK, the USA, and Germany. From the legal point of view, these countries are of special interest not only because they have ancient culture and civilization, but also because they have a developed legal system with well-established traditions.

In the dissertation, the author considers the issues of the concept and types of international tourism, the concept and types of foreign economic transactions in the sphere of international tourism, legal sources regulating international tourism, contracts for reimbursable services as different types of foreign economic transactions in the sphere of international tourism, intermediary contracts as different types of foreign economic transactions in the sphere of tourism, analyzed international tourism, the definition of rights under foreign economic contracts in the sphere of international tourism and made proposals to improve legislation in the field of tourism.